

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การศึกษามหาวิทยาลัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท ผู้วิจัยได้นำเสนอถึงผลที่ได้จากการวิจัยทั้งการศึกษาด้านเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ในชุมชนหมู่บ้านสันคะยอม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยนำเสนอข้อมูลเชิงบรรยายและได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

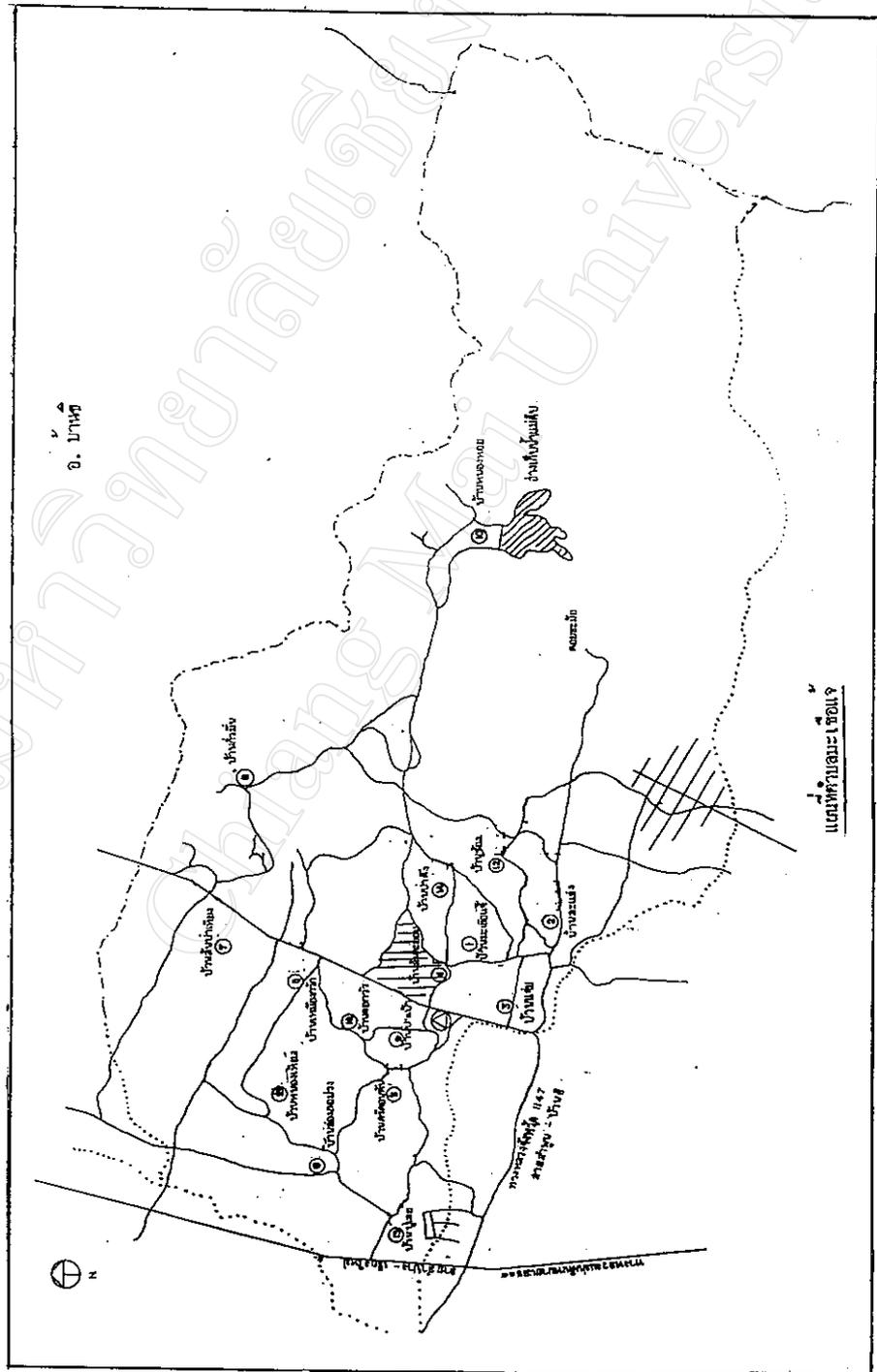
ตอนที่ 2 บทบาททางด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของสตรี

ตอนที่ 3 เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อบทบาททางด้านเศรษฐกิจ
ในครัวเรือนของสตรี

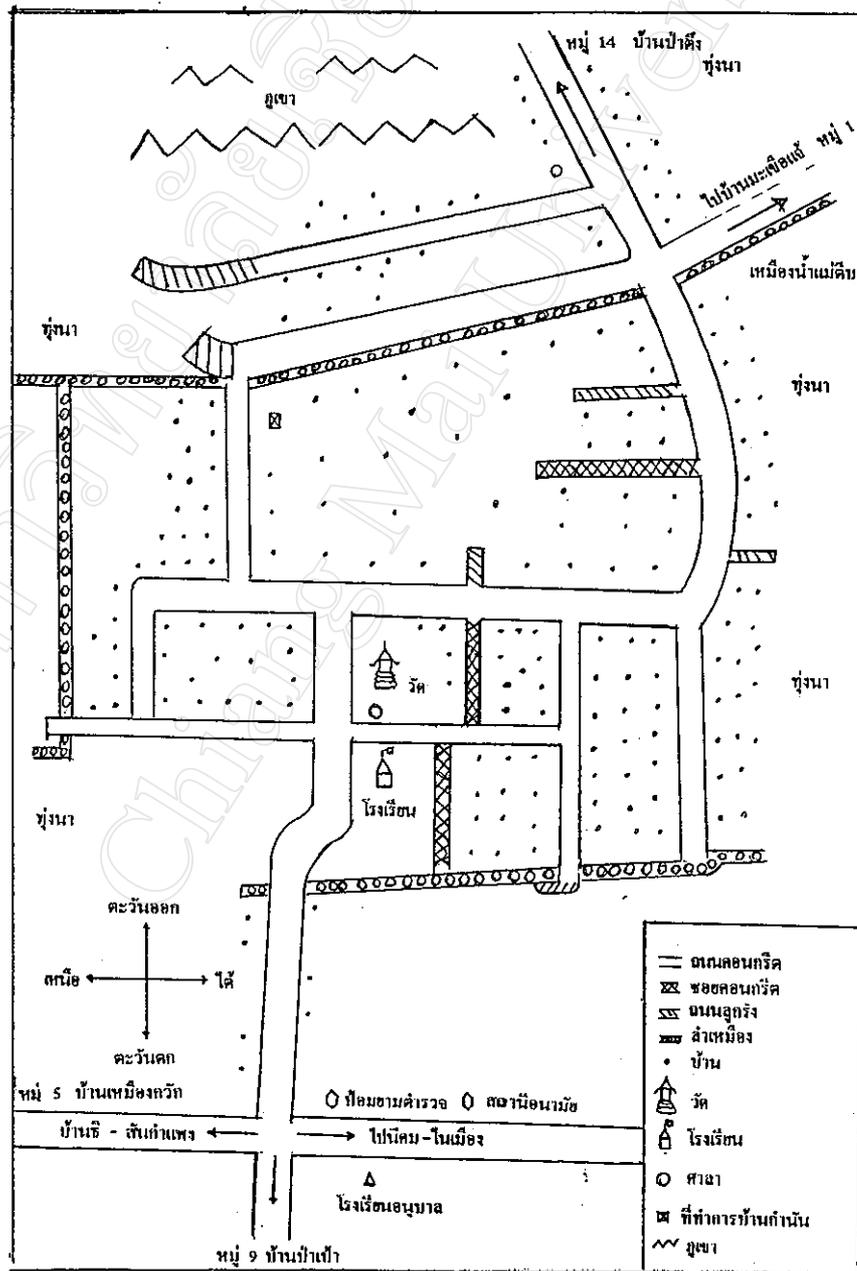
ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

บ้านสันคะยอม เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 16 หมู่บ้านของตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 ของตำบล มีระยะทางห่างจากตัวเมืองจังหวัดลำพูน ประมาณ 16 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง มีรถยนต์โดยสารสายบ้านธิ-ลำพูน ผ่านรับส่งผู้โดยสารที่จะเข้าเมืองลำพูนเป็นประจำทุกวัน ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 30 นาทีก็จะถึงในตัวเมือง แต่คนในหมู่บ้านนิยมใช้รถยนต์ส่วนตัว ในการเดินทางไปในตัวเมืองมากกว่าเพราะสะดวกและรวดเร็ว ส่วนการเดินทางไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน ซึ่งมีระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร คนที่ไปทำงานส่วนมากใช้จักรยานยนต์ในการเดินทาง หมู่บ้านสันคะยอมมีเนื้อที่ที่เป็นโฉนดทั้งหมดประมาณ 1,600 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 450 ไร่ เป็นที่ดินทำกินประมาณ 1,000 ไร่ ชายเป็นที่บ้านจัดสรร รีสอร์ท ประมาณ 140 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์ร่วมกัน 10 ไร่ ครัวเรือนมีทั้งหมด 321 ครัวเรือน เฉลี่ยแล้วครัวเรือนหนึ่งจะมีพื้นที่ทำกินประมาณ 3 ไร่ พื้นที่หมู่บ้านเป็นที่ราบติดภูเขาที่มีน้ำล้อมรอบอยู่ 3 ด้าน และมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

รูปภาพ 1 แผนที่หมู่บ้านที่ศึกษาในตำบลมะเขือแจ้

รูปภาพ 2 แผนที่โดยสังเขปหมู่บ้านสันคะยอม

ทิศเหนือ	ติดกับ หมู่ที่ 5 บ้านเหมืองกวัก ตำบลมะเขือแจ้
ทิศใต้	ติดกับ หมู่ที่ 3, 4 บ้านแจ่ม, บ้านมะเขือแจ้ ตำบลมะเขือแจ้
ทิศตะวันออก	ติดกับ หมู่ที่ 14 บ้านป่าดิ่ง ตำบลมะเขือแจ้
ทิศตะวันตก	ติดกับ หมู่ที่ 9 บ้านป่าเป่า ตำบลมะเขือแจ้

ประวัติของหมู่บ้าน

บ้านสันคะยอม มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีอายุประมาณ 150 - 200 ปี พื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านสันคะยอมในปัจจุบันนั้น เมื่อก่อนเป็นพื้นที่รกร้าง เป็นป่าต้นพะยอมขึ้นรกทึบ เต็มไปหมด มีบ้านอยู่ไม่กี่หลัง และไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นคนเผ่าพันธุ์ใด แต่ประวัติความเป็นมาของ วัดสันคะยอม ได้บันทึกไว้ในหนังสือประวัติวัดในจังหวัดลำพูน กล่าวว่าวัดสันคะยอมเป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งในจังหวัดลำพูน สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2432 ก่อนหน้านั้นวัดตั้งอยู่ที่วัดดอยหนอง (ดอย คือภูเขา หนอง คือที่มีน้ำขังอยู่) อยู่ทางทิศเหนือของบ้านสันคะยอม ห่างประมาณ 3 กิโลเมตร ไม่ทราบหลักฐานความเป็นมาเนื่องจากวัดตั้งอยู่บนไหล่เขา ห่างจากหมู่บ้าน ความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์จึงประสบความลำบากและภัยอันตราย ดังมีเรื่องเล่าว่า ครูปาคัมภีร์เจ้าอาวาสได้นั่งปฏิบัติธรรมอยู่ใต้ต้นไม้หลังวัดในเวลากลางคืนได้ถูกเสือโคร่งคาบไป แล้วนำไปปล่อยทิ้งไว้ในป่า รุ่งเช้าพระเถรทราบข่าวจึงช่วยกันออกค้นหาและ ไปพบท่านถูกปล่อยทิ้งไว้กลางป่าห่างจากวัด แทบจะเกิดโศกนาฏกรรมสูญเสียชีวิตบุคคลไป เหตุนี้จึงย้ายไปสร้างวัดใหม่ที่วัดร้างกลางทุ่งนาระหว่างบ้านสันคะยอมกับบ้านป่าเป่า (สถานีอนามัยปัจจุบัน) เวลาผ่านไปหลายสิบปีถึงสมัยพระภิกษุปิณฑาเป็นเจ้าอาวาส เห็นว่าควรจะย้ายวัดเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อให้ญาติโยมได้บำเพ็ญบุญโดยสะดวกขึ้น จึงย้ายวัดมาสร้างในสถานที่ปัจจุบันนี้ (สันคะยอม สันคือ ที่ดอน คะยอม คือ พะยอมเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งมีดอกเป็นพวงกลิ่นหอม) เริ่มแรกสร้างวัด โบสถ์ วิหาร กุฏิ ศาลา ด้วยไม้หลังคามุงด้วยใบไม้พลวง (ไม้ตึง) ไม่มีกำแพง นอกจากหาไม้มาปักทำเป็นเขต จนกระทั่งครูปาทิพย์ (พรหม) นันทสโร เป็นเจ้าอาวาส จึงได้สร้างถาวรวัตถุไว้หลายอย่าง ทำให้ชาวบ้านมีความเลื่อมใสและเคารพศรัทธาท่านเป็นอย่าง

มาก ดังจะให้เห็นจากการมีประเพณีตานกู่ครูบาทิพย์(งานบุญเพื่อระลึกถึงความดีของครูบา) เป็นประจำทุกปี

วัดสันคยะยอมได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับจนถึงปัจจุบันมีเจ้าอาวาสปกครองวัด เปลี่ยนไปหลายรูป ปัจจุบันมีพระภิกษุณอม ฤๅณตสิโล เป็นเจ้าอาวาส มีสามเณร 6 รูป เด็กวัดอีก 2 คน

ชาวบ้านรุ่นแรกอพยพมาจากหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง เพื่อขยายพื้นที่ทำกินและเพื่อสะดวกในการทำมาหากิน ช่วงแรก ๆ บ้านได้ตั้งอยู่ห่าง ๆ กัน สร้างในรูปแบบกระท่อมหรือโรงนา การทำมาหากินอยู่ในสภาพที่ผืดเคือง ไม่มีอาชีพเป็นหลักแหล่ง หาเช้ากินค่ำ ในช่วงทำนาก็ทำนา แต่ได้ผลผลิตน้อย เพราะน้ำมีไม่เพียงพอ หน้าแล้งก็หาของป่า หาอาหารตามธรรมชาติ ทำไร่ เลี้ยงนอ น้อย ไม่มีการค้าขาย ต้องทนต่อสู้กับความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ครอบครัวยากจน สุขภาพต่าง ๆ ไม่ไหวก็อพยพไปอยู่ที่อื่น เพื่อชาติของคนในชุมชนมาจากกสิกรรมของบ้านนา อยู่เหนือพม่า ได้ถูกพม่าขับไล่ จึงอพยพมาอยู่ที่เมืองลำพูน จากตำนานเมืองเหนือและประวัติวัดในจังหวัดลำพูน ระบุว่า พ.ศ. 2089 ถึง 2306 เจ้าผู้ครองเมืองลำพูน มีนามว่า แสนลำพูนไชยา ได้ปกครองไพร่ฟ้าเมืองลำพูนอยู่กันอย่างเป็นสุข ซึ่งพลเมืองในยุคนั้น คงเป็นพวกชนชาติมอญ และมีคนไทย กระเหรี่ยง ลัวะ (ละว้า) ปะปนกันไป ในปี พ.ศ. 2306 พม่าก็ยกทัพมาตีได้เมือง เชียงใหม่และเมืองลำพูน เป็นเมืองขึ้น ทำให้พวกชาวเมืองลำพูนหลบหนีกระจ่ายไปอยู่ทั่วไป ทำให้เมืองลำพูนร้างผู้คนอยู่ช่วงหนึ่ง ครั้น พ.ศ. 2348 พระเจ้ากาวิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่พร้อมด้วย ประยูรญาติ และพระเถระสังฆเจ้า ไพรพลเมือง ก็นำเอาพระยาเมืองแก้ว (คำฝั้น) และ เจ้าศรีบุญมาพระอนุชาพร้อมด้วยบริวารเมืองเชียงใหม่ 500 บริวาร เมืองลำปาง 500 กับครัว พระยาเมืองยองและครอบครัวชาวเมืองยงที่อพยพเข้ามานั้น ไปตั้งอยู่ในเมืองลำพูน เมืองยง มาอยู่บ้านเวียงยองไม่นาน ก็ได้มีการเดินทางแยกย้ายเพื่อหาทำเลที่ทำมาหากินกัน เช่นแยกไปตาม ลำน้ำกวัง ไปพบชัยภูมิที่ลำน้ำแม่ทา และยังมีลำน้ำแม่ปิงมาพบกัน จึงได้พากันตั้งบ้านเรือน อาศัยอยู่บริเวณนั้น ๆ ปัจจุบันเป็นอำเภอป่าซาง และอีกพวกหนึ่งได้พากันเดินทางไปทาง ทิศตะวันตก พบที่ราบลุ่ม มีลำน้ำปิงไหลผ่าน ซึ่งเป็นที่ราบกว้างใหญ่จึงได้ชักชวนกันตั้งบ้านเรือน อยู่อาศัยกัน ปัจจุบันเป็นตำบลประตูป่า อำเภอเมืองลำพูน และอีกสายหนึ่งได้เดินทางขึ้นไปทาง

ทิศตะวันออก มาพบกับตำบลมะเขือแจ้ และเพื่อความอยู่รอดของกลุ่มคนของที่มาใหม่ ก็มีการ แต่งงานกับผู้ที่มาอยู่อาศัยก่อนกับผู้ที่มาอยู่อาศัยใหม่ ทำให้มีการถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวของแก่กลุ่มคนมอญที่อยู่ก่อน จนในที่สุดคนมอญที่เป็นชนเผ่าดั้งเดิมก็ถูกชนเผ่า ของกลืนหายไป กลายเป็นชุมชนชาวของอย่างแท้จริงและชาวของก็อพยพขยายพื้นที่ทำมาหากิน ไปทั่วบริเวณที่ใกล้เคียงจึงเกิดหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลมะเขือแจ้ขึ้น ปัจจุบันตำบลมะเขือแจ้มีทั้งหมด 16 หมู่บ้าน คือ บ้านมะเขือแจ้ บ้านสะแล้ง บ้านแจ่ม บ้านสันคะยอม บ้านเหมืองกวั๊ก บ้านฮ่องก้อม่วง บ้านสันป่าเหียง บ้านกิวมีน บ้านป่าเป้า บ้านหนองหอย บ้านศรีดอนตัน บ้านเหล่า บ้านปูลุย บ้านป่าตึง บ้านหนองเหียง บ้านคอกวัว ตามลำดับ

หมู่บ้านสันคะยอมมีการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 8 คน ได้แก่ พ่อหลวงจิ้นป็น เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ผู้ใหญ่บ้านคนต่อมา ได้แก่ พ่อหลวงแสง พ่อหลวงอ้ายน้อย พ่อหลวงน้อย ตัน พ่อหลวงโดม กำนันลัย พ่อหลวงสร้อย และกำนันคำป็น สังกาพยอม เป็นผู้นำของ หมู่บ้านคนปัจจุบัน เป็นผู้นำที่มีความกระตือรือร้นสูง และได้ร่วมมือกับทางราชการเป็นอย่างดีได้ รับการเลือกตั้งให้เป็นกำนันของตำบลมะเขือแจ้ และเป็นผู้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหาร ส่วนตำบลมะเขือแจ้ ซึ่งทำให้หมู่บ้านมีการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว

การประกอบอาชีพ

อดีตชาวชุมชนหมู่บ้านสันคะยอม มีอาชีพหลักคือทำการเกษตรกรรมแบบพอกินพอใช้ ถ้าเหลือจึงขายเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน มีกิจกรรมทางการเกษตร เช่น การทำนา ทำสวน เล็ก ๆ น้อย ๆ หาอาหารตามธรรมชาติ การหาของป่า ปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ไก่ ไข่ ปลา เลี้ยงหมู ไก่ ไข่ กินไข่ขายเป็นเงินเก็บเงินออม การทำนาในสมัยก่อนจะทำใน พื้นที่จำนวนมาก ครอบครัวยุคหนึ่งทำนาเฉลี่ยประมาณ 10 - 20 ไร่ เพราะส่วนใหญ่เป็น ครอบครัวยายและมีการช่วยเหลือกันระหว่างเครือญาติ การทำนาได้ผลผลิตน้อย เพราะน้ำมีไม่ เพียงพอ ไม่มียาฆ่าแมลง ไม่มีปุ๋ยเคมี และไม่มีพันธุ์ข้าวดี ๆ ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ประมาณ 15 - 20 ถัง ได้ข้าวพอสำหรับไว้กินในครอบครัวเท่านั้น การทำนาอาศัยแรงงานจากวัวควายใน การไถนาและใช้แรงงานคนในการทำเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นคนในครอบครัวที่สามารถทำงานได้จะ

มีส่วนในการเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัว ผู้หญิงเป็นแรงงานสำคัญในการดำนา เกี่ยวข้าว ผู้ชายเป็นแรงงานในการไถ คราด แต่การทำนาในชนบทสมัยก่อนไม่ได้แบ่งหน้าที่ตายตัว มีความยืดหยุ่นในการทำงานเป็นอย่างมาก ผู้หญิงสามารถเป็นแรงงานในการไถนาช่วยและแทนผู้ชายได้ ในช่วงที่ผู้ชายพัก ผู้หญิงในชนบทจึงทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชายมาโดยตลอดนับตั้งแต่อดีต ผู้หญิงเป็นแรงงานสำคัญในไร่นาและเป็นแรงงานหลักในบ้าน กล่าวคือมีหน้าที่คอยดูแลปรนนิบัติสามี ลูก ๆ และญาติพี่น้องทุกคนที่อยู่ด้วยกัน คอยดูแลความเป็นอยู่ของทุกคนในครอบครัว จากการพูดคุยกับผู้อาวุโสหญิงในหมู่บ้าน เช่น แม่หลวงแก้ว อายุ 83 ปี แม่หลวงจุ่ม อายุ 81 ปี แม่หลวงปา อายุ 76 ปี เล่าให้ฟังในทำนองเดียวกันว่า สมัยก่อนผู้หญิงต้องทำงานบ้านทุกอย่าง ตั้งแต่ตื่นเช้าขึ้นมาหนึ่งชั่วโมง ทำอาหาร ดูแลความสะอาดบ้าน หาน้ำดื่ม น้ำใช้ ซักเสื้อผ้า ดูแลลูก ๆ ครอบครัวไหนมีสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ผู้หญิงก็ต้องนำวัวควายไปเลี้ยงในทุ่งนา โดยพาลูก ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียนไปดูแล พร้อมกับหาผัก ผลไม้ ตามทุ่งนา หนองน้ำ ไปพร้อม ๆ กันด้วย เพื่อที่จะนำประกอบเป็นอาหารให้ครอบครัวในมือต่อไป ผู้หญิงต้องทำงานหนักตลอด แม้กระทั่งตั้งครรรภิกัลลตลอดก็ต้องทำงานเป็นประจำจนถึงวันคลอดถึงจะได้หยุดพัก หลังคลอดถ้าเป็นครอบครัวเดียวสามีและลูกโดยเฉพาะลูกสาวจะเป็นคนดูแลเรื่องงานบ้านแทน ถ้าอาศัยอยู่ญาติพี่น้อง ญาติพี่น้องที่เป็นผู้หญิง โดยเฉพาะแม่จะเป็นคนดูแลงานบ้านแทน ส่วนผู้ชายในสมัยก่อนมีหน้าที่เป็นผู้นำของครอบครัว เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว โดยการไปป่าล่าสัตว์ หาของป่า และมีอาชีพตัดไม้ เลื่อยไม้ในป่า มาขายเป็นรายได้ของครอบครัว เป็นต้น หญิงสาวสมัยก่อนเมื่อโตขึ้นจะถูกสอนให้ช่วยแม่ทำงานบ้านตั้งแต่งานง่าย เช่น ให้ช่วยเลี้ยงน้อง กวาดบ้านถูบ้าน ล้างถ้วยล้างชาม ซักผ้า ไปหาน้ำกับแม่และสอนให้ทำอาหาร ทอดผ้า ซึ่งถือเป็นงานที่ต้องเรียนรู้เพื่อที่จะเป็นแม่บ้านต่อไป สำหรับลูกชายจะถูกสอนให้ทำงานช่วยพ่อ เช่น สอนให้ไถนา ขุดดิน เลื่อยไม้ ซ่อมแซมบ้านเรือนและช่วยพ่อปกครองดูแลคนในครอบครัว เป็นต้น

ปัจจุบันชุมชนหมู่บ้านสันคะยอมยังประกอบอาชีพในการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน ลำไย ปลูกพืชผักสวนครัวในบริเวณบ้าน และการหาอาหารตามธรรมชาติบางตามช่วงฤดูกาล เป็นต้น การทำนาเป็นการทำนาดำ ทำปีละหนึ่งครั้ง ใช้น้ำฝน และน้ำจากชลประทานบางเป็นบางครั้ง การทำนาในแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่ในการทำนายน้อยลงเพราะเกิดจากการแบ่งปันให้

ลูกหลาน ในรุ่นต่อ ๆ กันมาหลายรุ่น และการแบ่งขายให้นายทุนเพื่อนำไปทำรีสอร์ท บ้านจัดสรร ทำให้พื้นที่ในการทำนามีน้อย ปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีในการเกษตรมากขึ้น เช่น ใช้รถไถนา แทนวัวควาย มีการจ้างงานในภาคเกษตรมากขึ้น ทำให้ไม่มีการเลี้ยงวัวควายในหมู่บ้านเพื่อใช้ งาน สำหรับคนที่มั่งงานทำอย่างอื่นมีรายได้ประจำจะไม่ทำนา แต่จะให้คนที่มียุเช่นพ่อแม่ และ พี่น้องที่ไม่มีงานทำทำแทน และจะสนับสนุนทางการเงินเพื่อนำมาจ้างงานแทน ผู้หญิงทั่วไป ในชุมชนถ้ามีอายุน้อยและยังไม่ได้แต่งงานส่วนใหญ่จะทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน บางส่วนเรียนต่อในระดับสูงต่อไป แม่บ้านที่มีอายุน้อยก็จะทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน แม่บ้านที่มีอายุปานกลางจะทำงานรับจ้างทั่วไป หรือไปค้าขายตู้กระจกกับสามีในต่างจังหวัด ผู้หญิงที่มีอายุมากไม่มีงานทำที่แน่นอน บางคนทำการค้าขายในหมู่บ้าน บางคนรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างทำบายา รับจ้างแกะลำไย รับจ้างเป็นแม่บ้าน บางคนรับจ้างถักผ้าอยู่กับบ้าน ซึ่งมี รายได้ไม่แน่นอน และค่อนข้างต่ำ

การปกครองของชุมชน

การปกครองในอดีต ผู้ใหญ่บ้านหรือชาวบ้านเรียกว่า “พ่อหลวงบ้าน” หรือ “แก่บ้าน” ได้ จากการคัดเลือก ของพระ คนเฒ่าคนแก่ และพวกผู้ชาย โดยการปรึกษาหารือกัน กระซิบบอก กันหรือ ใช้วิธีการยกมือ การเลือกผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนจะกำหนดเกณฑ์การเลือกโดยเลือกคนดี มี สัจจะ พูดจริงทำจริง สนใจทุกข์สุขของคนในหมู่บ้าน เป็นคนพูดเก่ง กล้าพูด กล้าแสดง ความ คิดเห็น เป็นต้น ซึ่งคนในสมัยก่อนฐานะความเป็นอยู่จะยากจนใกล้เคียงกัน มีการศึกษาระดับ เดียวกัน คือจบชั้นประถมปีที่ 4 ดังนั้นเกณฑ์เหล่านี้ไม่สำคัญในสมัยก่อน เมื่อได้รับการคัดเลือก แล้วจะทำงานในตำแหน่งนานเท่าไรก็ได้ ถ้าไม่มีปัญหา หรือชาวบ้านไม่ไล่ออก บางคนอยู่นานเป็น 10 ปี 20 ปีก็มี การปกครองชุมชนในสมัยก่อนไม่ค่อยมีปัญหา หากมีก็เรื่องไม่ใหญ่โต เช่น ทะเลาะกัน ขโมยของเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าจับได้ก็จะให้ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นคน ตัดสิน ถ้าตัดสินกันได้ ไม่เอาเรื่องเอาราวก็แยกย้ายกันไป

สำหรับผู้หญิงในสมัยก่อนมีความรู้และความสนใจในเรื่องการปกครองทั้งในชุมชนและ นอกชุมชนน้อยมาก การปกครองเป็นเรื่องของผู้ชาย ถ้าผู้ชายว่าอย่างไรผู้หญิงก็ว่าอย่างนั้น

ผู้หญิงในสมัยก่อนไม่ค่อยเข้าร่วมประชุมเพราะการประชุมส่วนใหญ่จะประชุมในช่วงกลางคืน ซึ่งเป็นการไม่สะดวก ถนนก็ไม่ดี ไฟฟ้าก็ไม่มี นอกจากนี้คนสมัยก่อนมีลูกมาก แม่บ้านต้องคอยดูแลลูกอยู่ที่บ้าน ถ้าผู้ชายไปร่วมประชุมแล้วผู้หญิงก็ไม่ต้องไป เมื่อประชุมตกลงกันเสร็จก็จะนำข่าวสารมาบอกแม่บ้าน ถ้าผลการประชุมแจ้งว่ามีการจัดงานประเพณีต่าง ๆ แม่บ้านก็จะเป็นคนเตรียมการให้พร้อม เช่น เตรียมอาหาร น้ำ เครื่องไทยทานต่าง ๆ เพื่อใช้ในการทำบุญ เป็นต้น

การปกครองในชุมชน มีผู้ใหญ่บ้านหรือพ่อหลวงบ้าน เป็นผู้นำของชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบล การคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันใช้วิธีการลงคะแนนของคนในหมู่บ้านทุกคน พ่อหลวงคำบั้น อายุ 71 ปี พ่อหลวงคำ อายุ 76 ปี พ่อหลวงชัน อายุ 79 ปี และพ่อหลวงบึง อายุ 81 ปี กล่าวถึงเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้นำในปัจจุบันได้เพิ่มคุณสมบัติหลายข้อ เช่น ต้องเป็นคนดี มีความเสียสละ มีความรู้ มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในขั้นดี มีความสนใจทุกข์สุขของคนในชุมชน เป็นคนกล้าคิดกล้าทำ และที่สำคัญสามารถติดต่อทางราชการได้ดี จึงถือว่าเป็นคนเก่ง สามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้

ในปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านขึ้นในชุมชน ทำให้แม่บ้านมีบทบาทในการปกครองของชุมชนมากขึ้น การได้รับข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้มีการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชน อีกทั้งผู้หญิงมีการออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านจึงได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองการปกครองมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีความสนใจและมีส่วนร่วมในการ ปกครองและออกความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนมากขึ้น เข้าร่วมประชุม มากขึ้น อย่างน้อยในการประชุมแต่ละครั้ง จะมีคณะกรรมการหรือกลุ่มแม่บ้าน เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือด้วย ผู้หญิงมีความกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมมากกว่าผู้ชายหรือเท่าเทียมกับผู้ชาย และผู้หญิงยังสนใจในเรื่องการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเกือบทุกคนถ้ามีการเลือกตั้ง ทั้งของชุมชนและของประเทศด้วย

ตาราง 1 จำนวนประชากรจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	ทั้งหมด	ชาย	หญิง
แรกเกิด - 1 ปี	6	2	4
2 - 3 ปี	15	7	8
4 - 5 ปี	44	24	20
6 - 11 ปี	63	32	31
12 - 14 ปี	41	22	19
15 - 17 ปี	74	37	37
18 - 49 ปี	547	262	285
50 - 59 ปี	85	45	40
อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป	154	76	78
รวม	1,029	507	522

ข้อมูลจากแบบสำรวจ จปฐ. 2 ประจำปี 2542

จากสถิติของเอกสาร จปฐ. 2 ประจำปี 2542 พบว่าประชากรส่วนใหญ่ในช่วงอายุ 18 - 49 ปี มีจำนวน 547 คน ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัยของการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นประชากรหญิง 285 คน ชาย 262 คน ประชากรช่วงอายุ 15 - 17 ปี มีจำนวน 74 คน จำแนกเป็น หญิง 37 คน ชาย 37 คน

การศึกษาของชุมชน

ในอดีตการเรียนรู้ในชุมชนมีแหล่งให้ความรู้จำนวนน้อย สถาบันครอบครัว ในสมัยก่อนมีความสำคัญอย่างมากในการให้การเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต โดยแม่บ้านจะเป็นผู้คอยดูแลสั่งสอนให้ลูกได้เรียนรู้ในการใช้ชีวิตประจำวันต่าง ๆ จนเติบโตใหญ่ ลูกสาวจะถูก

สอนให้ช่วยงานแม่ เพื่อแบ่งเบาภาระงานบ้าน ส่วนลูกชายที่โตพอที่จะทำงานได้จะเรียนรู้งานต่าง ๆ จากพ่อ ฝึกทำงานกับพ่อ เป็นต้น

วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ วัดจะให้การศึกษาแบบทางการคือวัดเป็นสถานที่แรกที่มีการเรียนการสอนหนังสือของชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ชาย โดยการบวชเรียนส่วนวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ โดยการสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจริยธรรมต่าง ๆ แก่ชาวบ้านให้ถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระจะสอดแทรกคำสอนและการปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี เดิมชาวบ้านสันคยะยอมไม่มีโรงเรียนเป็นของตนเองชาวบ้านต้องเดินไปเรียนที่วัดมะเขือแจ้ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการศึกษาในตำบลสมัยนั้น ระยะทางในการเดินไปเรียนจากหมู่บ้านถึงวัดมะเขือแจ้ประมาณ 3 กิโลเมตร ส่วนใหญ่ผู้ชายมีโอกาสเรียนมากกว่าผู้หญิง ผู้หญิงมีปัญหาหลายอย่าง แม่หลวงสม อายุ 72 ปี เล่าให้ฟังว่า แม่หลวงโชคดีที่ได้เรียนหนังสือ แต่เรียนไม่จบ ได้เรียนแค่ประถมศึกษาปีที่ 2 สมัยก่อนต้องไปเรียนที่วัดมะเขือแจ้ ต้องเดินไปเรียน เดินตามคันนาเพราะไม่มีถนน ถ้าฤดูฝน คันนาถูกตัดขาดเป็นบางช่วง ถ้าเดินไม่ระวังตกคันนาเนื้อผ้าเปียกไม่ได้ไปเรียน ผู้หญิงมีโอกาสได้เรียนน้อย โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีน้องหลายคนจะต้องคอยเลี้ยงน้อง และช่วยแม่ทำงานบ้าน นอกจากนี้พ่อแม่สมัยก่อนไม่สนับสนุนให้ลูกสาวไปเรียนหนังสือเพราะถือว่าเรียนไปก็ไม่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์เพราะเมื่อโตขึ้นเป็นสาวก็ต้องแต่งงาน ออกเรือนไปเป็นแม่บ้านคอยดูแลสามีและลูก ๆ ไม่ได้ใช้ความรู้ ในขณะที่ผู้ชายที่บวชเรียนในหมู่บ้านได้เป็นข้าราชการหลายคน

ปัจจุบันสถาบันครอบครัว ยังมีการสอนในลักษณะแบบเก่าอยู่ คือแม่บ้านจะสอนลูกสาวให้ช่วยทำงานบ้าน ส่วนลูกชายพ่อบ้านจะสอนเกี่ยวกับการทำงานแบบพ่อซึ่งในชุมชนพ่อบ้านจะทำงานพวกทำตู้ ใสกระจก ก็จะพาลูกชายไปด้วย และสอนให้ลูกฝึกทำ ลูกชายที่มีอายุมากและไม่ได้เรียนหนังสือส่วนใหญ่จะทำงานเหมือนพ่อคือไปทำตู้ ไปใสกระจกกับพ่อ และทำงานเกษตรของครอบครัว เป็นต้น

ส่วนวัดยังให้การศึกษาแบบไม่เป็นทางการอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีอายุที่นิยมไปวัดยังสอนเกี่ยวกับศีลธรรม สอนให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว และปัจจุบันยังมีการบวชเรียนของ

ครอบครัวที่มีฐานะยากจน เป็นต้น สำหรับการเรียนการสอนของสถาบันครอบครัว มีเวลาในการสอนน้อยลง เพราะต่างคนต่างไปทำงาน ลูก ๆ จึงได้การเรียนรู้ ที่โรงเรียนมากขึ้น

มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ระดับประถมศึกษา จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 อายุตั้งแต่ 3 ขวบขึ้นไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เด็กหญิงและเด็กชายในชุมชนมีสิทธิและโอกาสในการศึกษาเท่าเทียมกัน และจำนวนบุตรของครอบครัวมีจำนวนน้อยลงเนื่องจากการคุมกำเนิด ทำให้ผู้ปกครองสามารถส่งลูกเรียนได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองในปัจจุบัน ต้องการให้ลูกทุกคนได้เรียนสูง ๆ อยากให้ลูกได้ทำงานดี ๆ ไม่ต้องลำบาก ใช้แรงงานแรงกายแลกเงิน โดยเฉพาะอยากให้ลูกได้เป็นข้าราชการ เช่น ตำรวจ หมอ ครู เป็นต้น ทำให้เด็กสมัยนี้ได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้นโดยเฉพาะพ่อแม่ที่มีฐานะดีของชุมชนจะสามารถส่งลูกเรียนในระดับที่สูงถึงปริญญาตรี ส่วนพ่อแม่ที่ค่อนข้างยากจนก็จะพยายามส่งให้เรียนให้จบอย่างน้อยในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 - 6 เพื่อที่จะได้ใช้วุฒิในการไปสมัครงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน แม่บ้านที่มีอายุน้อยที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถเข้าทำงานในนิคมอุตสาหกรรมเนื่องจาก โรงงานต่าง ๆ ในนิคมกำหนดรับคนที่เข้าทำงานต้องเรียนจบอย่างน้อยในระดับมัธยมต้น ส่วนแม่บ้านและผู้หญิงสาวบางคนเรียนจบแค่ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ก็นิยมเรียนต่อการศึกษานอกโรงเรียนจนจบในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเรียนต่อจนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพราะบางโรงงานบังคับให้เรียนจบถึงมัธยมปลาย สำหรับผู้ชาย ทางนิคมอุตสาหกรรมจะรับน้อย และต้องมีคุณสมบัติคือต้องผ่านการเกณฑ์ทหารมาแล้ว หรืออย่างน้อยต้องเรียนจบในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนคนงานที่ทำงานเป็นแม่บ้านหรือพ่อบ้าน ในตำแหน่ง คนทำความสะอาด คนสวน ไม่กำหนดระดับการศึกษา

การติดต่อสื่อสารในชุมชนและนอกชุมชน

อดีตการติดต่อสื่อสารลำบาก ไม่มีถนนตัดผ่าน การเดินทางต้องเดินเท้าตามคันนา ใช้เวลาในการเดินทางที่นานมากจึงจะถึงอีกหมู่บ้านหนึ่งบางครั้งต้องพักค้างอ้างแรมที่โน่นป่า ฉะนั้นคนในหมู่บ้านจึงอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ต่อมามีการใช้เกวียนในการเดินทางแต่ถนนยังเป็นทางดินอยู่ ถ้าเป็นฤดูฝนการเดินทางจะลำบาก ในอดีตมีการติดต่อสื่อสาร ภายในชุมชนเป็นส่วนใหญ่

โดยเฉพาะการพบปะพูดคุยทักทายกันในหมู่เครือญาติที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกันและเมื่อมีงานสำคัญของหมู่บ้าน เช่น งานประเพณีต่าง ๆ หรืองานพิธีกรรมของหมู่บ้าน เช่น งานบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานบวช งานศพ และงานบุญประเพณีที่เกี่ยวกับวัด การร่วมประชุมอย่างเป็นทางการของหมู่บ้าน เป็นต้น ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในชุมชน ใช้ภาษาท้องถิ่น คือภาษาของ ส่วนการติดต่อสื่อสารนอกชุมชนสมัยก่อนจะมีการบริการจดหมายบ้าง และจากคนที่ไปทำงานนอกหมู่บ้านบางซึ่งจะมีน้อยมาก

ปัจจุบันมีการติดต่อสื่อสารหลายรูปแบบพร้อมกับถนนหนทางที่ดีขึ้น มีสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น มีไฟฟ้า น้ำประปา ทำให้มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น คนในชุมชนสามารถรับรู้ข่าวสารรวดเร็วขึ้น มีทั้งข่าวสารทางการพูดคุยกันของชาวบ้านซึ่งยังใช้ภาษาย่อยเป็นภาษาหลักอยู่ สำหรับเด็กรุ่นใหม่บางส่วนที่ได้ออกไปเรียนหนังสือหรือทำงานนอกชุมชนจะมีการใช้ภาษากลางบ้าง แต่เมื่อเข้ามาในชุมชนก็ยังนิยมพูดภาษาในท้องถิ่นอยู่ การส่งข่าวสารภายในหมู่บ้านจะใช้เสียงตามสายที่อยู่ในวัดประกาศให้รู้ทั่วกัน สำหรับการติดต่อสื่อสารนอกชุมชนมีหลายรูปแบบ มีทั้งการใช้จดหมาย หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ ของรัฐบาลที่ได้เข้ามาติดตั้งประมาณปี พ.ศ. 2535. และยังสามารถรับรู้ข่าวสารภายนอกจากคนที่ไปทำงานต่างจังหวัดหรือนอกหมู่บ้านอีกทางหนึ่งด้วย

กลุ่มในชุมชน

ในชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มสหกรณ์เพื่อการเกษตร (อ.ก.ส.) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาในหมู่บ้าน เป็นต้น

- กลุ่มแม่บ้าน

สตรีแม่บ้านในชุมชนหมู่บ้านสันคะยอมตั้งแต่อดีตมาแล้ว มีการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ ถ้าในหมู่บ้านมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น มีงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ หรืองานบุญต่าง ๆ ของวัด เช่น งานทอดผ้าป่า งานปอยหลวง งานปอยน้อย งานกินกล้วยสลาก หรืองานที่หารายได้เข้าชุมชน แม่บ้านจะมาช่วยกันคนละไม้คนละมือ มาช่วยงานกันจนสำเร็จ การไป

ช่วยงานกันก็เป็นการพบปะพูดคุยสังสรรค์ ปรีกษาหารือกันในเรื่องต่าง ๆ หรือเป็นการกระจายข่าวสารในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย สมัยก่อนแม่บ้านจะมีเวลามาช่วยงานกันมาก เพราะส่วนใหญ่จะทำงานอยู่กับบ้าน หาดอาหารการกินตามธรรมชาติ ตามป่าเขา ทุ่งนา ไม่ต้องไปทำงานนอกบ้านที่ต้องทำเป็นเวลา จึงทำให้มีอิสระมาก ถ้ามีงานสำคัญในหมู่บ้านก็สามารถหยุดไม่ต้องทำงาน เพราะไม่มีใครมากำหนด ถึงมีรายได้น้อย แต่ค่าครองชีพในสมัยก่อนก็ไม่สูง พออยู่พอกินตามสภาพและอาหารในธรรมชาติก็มีจำนวนมากพอเพียงสำหรับคนในชุมชน

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน เช่น มีถนนหนทางที่ดีสามารถติดต่อค้าขายได้สะดวกและได้ไกลขึ้น มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ มีโทรศัพท์ มีเครื่องใช้ที่ทันสมัยขึ้นทำให้การดำเนินชีวิตตามธรรมชาติได้เปลี่ยนไป เมื่อมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดลำพูน ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านสันตะยอมประมาณ 4 กิโลเมตร ทำให้สตรีได้มีโอกาสได้ทำงานนอกบ้านมากขึ้นและมีรายได้มากขึ้น แต่ทางบริษัทต่าง ๆ ก็มีกำหนดกฎเกณฑ์ บังคับในการทำงานโดยให้มีวันหยุดวันเดียว คือวันอาทิตย์ บางครั้งมีงานคั่งค้างมาก ต้องส่งให้ทำเวลาก็จะไม่มียวันหยุดและให้ทำงานวันหยุดด้วยโดยให้ค่าแรง 2 เท่า หรือให้ทำโอเพิ่มเวลาทำงานมากขึ้นและให้ค่าแรงคิดเป็นชั่วโมงเพิ่มขึ้นเป็นต้น ทำให้แม่บ้านมีเวลาอยู่บ้านน้อยลง แม่บ้านบางส่วนได้ติดตามสามีไปค้าขายต่างจังหวัดนาน ๆ ถึงจะกลับมาบ้านครั้งหนึ่ง จึงเหลือแม่บ้านบางส่วนเท่านั้นที่ทำงานอยู่กับบ้านโดยเฉพาะจะเป็นแม่บ้านที่มีอายุมากแล้ว ปัจจุบันเมื่อมีงานสำคัญ ๆ ในหมู่บ้าน จะเห็นแม่บ้านหรือกลุ่มหนุ่มสาวมาช่วยงานน้อยลง จะเห็นแต่เฉพาะคนเดิม ๆ ที่อยู่ประจำในหมู่บ้าน หรือไม่มีงานทำที่แน่นอนและเป็นผู้สูงอายุทั้งนั้น ส่วนแม่บ้านที่มีงานประจำอยู่จะไม่มาช่วยเพราะมีข้อบังคับ หรือถ้าตรงกับวันหยุดแม่บ้านเหล่านี้ก็อยากจะ พักผ่อนมากกว่า ทำให้กลุ่มแม่บ้านในชุมชนมีพลังในการรวมกลุ่มกันน้อย มีหน่วยงานทางรัฐได้มาฝึกอบรมหลายอย่างแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเมื่อทำเสร็จก็ไม่มีใครมารับซื้อ คือทำไม่ครบวงจร จากการสอบถามแม่บ้านหลายท่านเกี่ยวกับการนำอาชีพมาสอน แม่บ้านพูดในทำนองเดียวกันว่า ให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ทำแล้วก็ไม่มีใครมาซื้อ แม่บ้านในชุมชนจะชอบทำงานแบบทำวันนี้ได้รับวันนี้เลย เพื่อจะนำเงินที่ได้ไปใช้จ่ายในครอบครัวได้ในแต่ละวัน การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านในชุมชนก็เพื่อความสะดวกในการติดต่อประสานงานของทางราชการ

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือเงินสัจจะ

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นโดยมีคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้บริหารงาน โดยมี

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการออมเงินของสมาชิก และเป็นการกระจายผลประโยชน์กัน
อย่างยุติธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานในรูปกลุ่ม พึ่งตนเองตามหลักประชาธิปไตย
เพื่อจัดบริการทางการเงินช่วยเหลือสมาชิกในการประกอบอาชีพและใช้จ่ายยามฉุกเฉินของ
ครอบครัว สมาชิกจะมี 2 ประเภท คือประเภทสามัญ เป็นสมาชิกที่อยู่ในภูมิภาคเดิมคือ
หมู่บ้านสันคะยอม เป็นผู้มั่งคั่งดี ประกอบอาชีพสุจริต และประเภทวิสามัญหมายถึงกลุ่มต่าง ๆ
ในชุมชนที่มีกองทุนสามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ โดยการออมเงิน จะเก็บเป็นเดือน ๆ ละ 30
บาทต่อสมาชิก 1 คนในปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ประมาณ 200 กว่าหุ้น ละในแต่ละเดือนสามารถ
กู้ได้ 2 คน คนละ 3,000 บาท ส่งคืน 5 งวด ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาท เงินต้นที่เหลือฝาก
ธนาคารเอาดอกเบี้ย ส่วนเงินปันผลจะทำเป็นรายปีโดยจะนำดอกเบี้ยทั้งหมดคิดเป็น 100 % คิด
เป็นเงินปันผลให้สมาชิก 60 % ตามอัตราการถือหุ้นของสมาชิก เงินสำรองไว้ 5 % กองทุน
สาธารณประโยชน์ 5 % ค่าตอบแทนคณะกรรมการ 20 % ค่าศึกษาดูงาน 10 % กลุ่มนี้จัด
ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2542 โดยมีนางสมเพชร บุญญาสัย ประธานกลุ่มแม่บ้านเป็น
ประธานกลุ่มออมทรัพย์มีคณะกรรมการทั้งหมด 11 คน

- กลุ่ม อสม.

สมาชิกกลุ่ม อสม. ในหมู่บ้านสันคะยอม มีทั้งหมด 32 คนเป็นหญิง 21 คน ชาย
11 คน กลุ่มอสม. ในชุมชนนี้ผู้หญิงจะมีมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงมีความสนใจในเรื่อง สุขภาพ
อนามัยของชุมชน และครอบครัวมากถือเป็นหน้าที่ที่ต้องทำโดยเฉพาะสุขภาพของคนในครอบครัว
หน้าที่ของคณะกรรมการ อสม. คือเป็นผู้สื่อข่าวสารในหมู่บ้านของตนเองเกี่ยวกับเรื่อง การเกิด
การตาย โรคระบาด และงานสาธารณสุขต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่นเรื่องน้ำกินน้ำใช้ สัตว์เลี้ยง เหตุ
สำคัญในหมู่บ้าน การกำจัดขยะ การชั่งน้ำหนักเด็ก หยอดโปลิโอให้เด็ก หรือเรื่องต่าง ๆ ที่ทาง
สถานีอนามัยจะให้ช่วย ก็จะมาแจ้งให้เจ้าหน้าที่อนามัยทราบ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็น

คณะกรรมการ อสม. คือได้ช่วยเหลือเรื่องสาธารณสุขของคนในหมู่บ้าน มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลฟรีจากสถานอนามัย และโรงพยาบาลที่อยู่ในเขตพื้นที่

- กลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มหนุ่มสาวเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีในชุมชนตั้งแต่อดีต เป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากในการช่วยเหลือในงานต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ จะมีกลุ่มหนุ่มสาวไปช่วย ทำอาหาร จัดโต๊ะเก้าอี้ บริการน้ำ อาหาร ล้างถ้วยล้างจาน จัดดอกไม้ เป็นต้น ไปช่วยงานทั้งกลางวันและกลางคืนจนเสร็จงานไม่ว่างานจะมีกี่วันก็ตาม ในช่วงกลางคืนมีการจัดดอกไม้ ทำอาหารเลี้ยงแขก บริการน้ำให้คนเฒ่าคนแก่ที่มาร่วมงาน หน้าที่เหล่านี้เป็นหน้าที่ของกลุ่มหญิงสาว และเป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้รู้จักพูดคุยกันมีทั้งหมู่บ้านเดียวกันที่มาช่วย และหนุ่มต่างบ้านด้วย เพื่อที่มาจีบสาว และงานบุญในวัดเช่น งานทอดกระถิน ทอดผ้าป่า งานปอยหลวง ปอยน้อย (งานบวช) หรืองานบุญต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา กลุ่มหนุ่มสาวจะมีส่วนช่วยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มสาว ๆ ถ้ามีงานเกี่ยวกับวัดจะมีการจัดการแสดงส่วนใหญ่เป็นการฟ้อน เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนดาบ เป็นต้น ส่วนหญิงสาวที่ไม่ได้ฟ้อนก็มีหน้าที่อื่นเช่นช่วยแม่บ้านทำอาหาร บริการน้ำ อาหารให้แขกที่มาในงาน ล้างถ้วยล้างจาน จัดดอกไม้ ส่วนกลุ่มชายหนุ่มจะช่วยพ่อบ้านในการ สร้างโรงลิเก ทำความสะอาดสถานที่ต่าง ๆ ในวัด และดูแลความเรียบร้อย ทั่ว ๆ ไป

ปัจจุบันบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนดังกล่าวของกลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนได้ลดลงมาก เพราะ ผู้หญิงสาวส่วนใหญ่ในชุมชนไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม มีวันหยุดแค่วันอาทิตย์หรือบางครั้งมีงานที่ต้องส่งตามกำหนดมากทางบริษัทจะให้มาทำงานวันหยุดด้วย โดยให้ค่าแรงเป็น 2 เท่า ทำให้ไม่มีวันหยุด หรือบางครั้งจะทำงานเป็น กะ มีกะช่วงกลางวัน และกะช่วงกลางคืน ถ้าทำกลางคืนกลางวันก็ต้องนอนหลับพักผ่อน จึงทำให้กลุ่มสาวเหล่านี้ไม่มีเวลาในการมาช่วยเหลืองานของชุมชนมากนัก และกลุ่มหนุ่มสาวบางส่วนไปเรียนหนังสือ ส่วนชายหนุ่มส่วนใหญ่ไปทำงานต่างจังหวัด ไปเป็นลูกน้องรับจ้างทำตู้ ขายตู้ ใส่กระจก เป็นต้นทำให้บทบาทในการช่วยงาน ในชุมชนของกลุ่มหนุ่มสาวลดลงอย่างมากในปัจจุบัน ซึ่งไปดูได้จากงานบุญ

ต่าง ๆ ในชุมชนจะเห็นแต่คนเฒ่าคนแก่ และพ่อบ้านแม่บ้านที่ไม่ไปทำงานนอกบ้านมาช่วยงาน เป็นส่วนใหญ่ ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเวลาในการช่วยเหลือกันให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบันอาจมีการช่วยเหลืองานกันเป็นบางช่วง เช่น คนที่ไปทำงานช่วงกลางวัน อาจมาช่วยงานในช่วงกลางคืนเพื่อไม่ให้เป็นการเสียงานและยังได้ไปร่วมงานของชุมชนบางถึงไม่สามารถไปช่วยงานได้ตลอดวันตลอดคืนอย่างสมัยก่อน ก็เป็นการอ้อมอ้อมช่วยกันไป ถ้าไม่ไปช่วยเหลืองานตัวเองก็จะมีใครมาช่วย เป็นการช่วยเหลือกันในส่วนของการเครือญาติและชุมชนในปัจจุบัน

- กลุ่มสหกรณ์เพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.)

กลุ่ม ธ.ก.ส. ในหมู่บ้านสันคะยอม เป็น ธ.ก.ส. ของอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ประกอบด้วยสมาชิกของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งหมด การดำเนินการเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของ ธ.ก.ส. กลุ่ม ธ.ก.ส. ในหมู่บ้านสันคะยอมมี อยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม 540, 120, 576 ตามลำดับการก่อตั้งกลุ่ม จำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่มอย่างน้อยจะมีประมาณ 20 คนขึ้นไป การเข้าไปเป็นสมาชิกมีผลประโยชน์คือ สามารถกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าที่อื่น เพื่อนำมาใช้ในการเกษตร เช่น การปรับปรุงสวน เลี้ยงสัตว์ ไถ่นี้อื่นๆ ที่สวน ซื้อรถไถ บางคนอาจจะนำเงินไปปรับเปลี่ยนไปสร้างบ้านหรือซื้อรถยนต์ ในการกู้เงินสมัยก่อนจะมีหลักการ โดยจะให้สมาชิกภายในกลุ่มเป็นผู้ค้ำประกันประมาณ 3 - 4 คนโดยสมาชิกในกลุ่มหมู่บ้านที่จะกู้เงินจับกลุ่มกันประมาณ 4 คน แล้วก็เปลี่ยนกันค้ำประกันให้ซึ่งกันและกัน ซึ่งหลักการนี้มีปัญหา ถ้าคนที่กู้ไม่ส่งเงินทำให้ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบและกู้เงินไม่ได้ ทำให้สมัยนี้จะเลือกใช้หลักทรัพย์ เป็นสิ่งค้ำประกันของใครของมัน และ ธ.ก.ส. ได้มีการจัดตั้งกลุ่มฅาปนกิจศพ ของ ธ.ก.ส. โดยให้สมาชิก ธ.ก.ส. เข้าเป็นสมาชิกทุกคน สมัยก่อนถ้าเป็นสมาชิก ธ.ก.ส. ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มฅาปนกิจศพของ ธ.ก.ส.ก็ได้แต่เดี๋ยวนี้บังคับให้ทุกคนที่เป็นสมาชิก ธ.ก.ส. จะต้องเข้าเป็นสมาชิกฅาปนกิจศพของ ธ.ก.ส. ด้วย อัตราค่าการเก็บต่อศพ ๆ ละ 5 บาท เมื่อก่อนจะมีหัวหน้ากลุ่มมาเก็บ ถ้ามีการตาย 5 - 10 ศพก็จะมาเก็บครั้งหนึ่ง ต่อมาจะมีจำนวนสมาชิกมากขึ้นทำให้ลำบากในการเก็บเพราะจะต้องเก็บบ่อยครั้งขึ้นจึงเปลี่ยนวิธีเก็บเป็นรายปี โดยจะเก็บปีละประมาณ 3 ครั้ง

ครั้งละ 750 บาท ต่อสมาชิกหนึ่งคน เมื่อก่อนเข้าเป็นสมาชิกแต่หัวหน้าครอบครัวก็ได้แต่สมัยนี้ บังคับ ให้คู่สมรสเข้าด้วย สองคนรวมเก็บครั้งละ 1,500 บาท โดยทาง ธ.ก.ส. จะส่งใบเรียกเก็บเงินมาให้และให้สมาชิกไปเสียเงินเองที่สำนักงาน ธ.ก.ส. หรือจะฝากเพื่อนบ้านไปเสียให้ก็ได้ ถ้าไม่ส่งตามกำหนดจะมีใบเตือนมาให้ และในช่วงเศรษฐกิจไม่ดีก็มีการลดหย่อนโดยให้ผ่อนผันส่งได้ รายได้จากการเป็นสมาชิกถ้าเสียชีวิตปัจจุบันจะได้รายละเอียดประมาณ 130,000 บาท

- กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน เมื่อเกิดมีสมาชิกของกลุ่มได้เสียชีวิต โดยสมัยก่อนจะเก็บครอบครัวละ 10 บาท พร้อมเก็บข้าวสาร 1 ลิตร และฟืน 1 ท่อน ต่อมาตัดข้าวสารกับฟืนออก แล้วเก็บเป็นเงิน เพิ่มอีก 10 บาท เป็น 20 บาท ตามกฎหมาย และได้เก็บค่าบำรุงต่าง ๆ เพิ่มอีก 10 บาท ปัจจุบันจึงเก็บครอบครัวละ 30 บาท สมาชิกจะได้รับเมื่อเสียชีวิต คือสมาชิกในครอบครัวทุกคน เมื่อก่อนนับตั้งแต่เสียชีวิตเมื่ออายุ 7 ปี ต่อมาลดลงเหลือ 3 ปี และ 1 ปีในปัจจุบัน คือ ถ้าเสียชีวิตตั้งแต่อายุ 1 ปีขึ้นไปจะได้รับสิทธิ์ การบริหารงานในสมัยก่อนทำกันเองโดยมีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการในการเก็บเงินปัจจุบันจดทะเบียนที่ประชาสงเคราะห์จังหวัดลำพูน จำนวนเงินที่ได้รับประมาณ 20,000 บาทจะหักเข้าหมู่บ้าน 3 % เพื่อเป็นค่าบำรุงของต่าง ๆ ที่ยืมจากวัดใช้เป็นค่าเช่าเดินท์ ค่ายืมของค่าซ่อมแซมของ เป็นต้น

- กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาในหมู่บ้าน

การใช้น้ำในสมัยก่อนของชุมชนบ้านสันตะยอมจะใช้น้ำบริโภคและอุปโภคจาก บ่อน้ำ (บ่อดิน) ขุดลึกประมาณ 5 - 10 เมตร ก่อด้วยอิฐมอญ ในหมู่บ้านมีบ่อน้ำนี้ประมาณ 100 กว่าบ่อ ในบ้านแต่ละหลังหรือคุ่มเดียวกันใช้ด้วยกัน และจะมีบ่อน้ำที่ใช้ดื่มในหมู่บ้าน ประมาณ 3 บ่อ ชาวบ้านบอกว่าเป็นน้ำที่กินแล้วถูกปากอร่อย ต่อมากมีเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบเกี่ยวกับน้ำดื่มที่ใช้ในหมู่บ้าน พบว่า น้ำในหมู่บ้านมีสารฟลูออไรด์มากเกินไป สังกเกตจากคนในหมู่บ้านจะมีฟันเหลือง ทำให้ชาวบ้านหันมาดื่มน้ำอย่างอื่นแทน เช่นน้ำฝน น้ำดื่มที่ขายตาม

ท้องตลาด หรือ น้ำประปาแทนบ้าง ปัจจุบันในหมู่บ้านมีแทงค์น้ำประปาอยู่ 3 แทงค์ ซึ่งคนในหมู่บ้านจะนำน้ำประปามาใช้เป็นน้ำใช้ ร่วมกับน้ำบ่อในบ้านในกรณีที่มีน้ำไม่พอในฤดูแล้ง ส่วนน้ำดื่มในปัจจุบันคนที่มีความฐานะการเงินดีจะดื่มน้ำที่ทำขาย หรืออาจมีการซื้อเครื่องกรองมากรองน้ำประปาเพื่อใช้ดื่มซึ่งมีส่วนน้อย และมีชาวบ้านบางส่วนที่อยู่บริเวณใกล้โรงเรียนบ้านสันคยะอมจะไปเอาน้ำดื่มที่โรงเรียนเพราะที่โรงเรียนมีเครื่องกรองน้ำ และมีการตรวจสอบน้ำจากเจ้าหน้าที่ว่า ได้มาตรฐานโดยจะนำน้ำไปตรวจทุกเดือน ส่วนชาวบ้านที่ยากจน ถึงปานกลางและอยู่ไกลโรงเรียนจะซื้อน้ำดื่มเป็นบางส่วนเพื่อให้เด็กที่ยังเล็กอยู่ดื่ม ส่วนผู้ใหญ่ดื่มน้ำฝน น้ำประปา หรือน้ำบ่อ การเก็บค่าน้ำประปา คิดเป็นหน่วย ๆ ละ 3 บาท สำหรับน้ำดื่มในปัจจุบัน ถึงละ 12 บาท เป็นลัง มี 20 ขวด ราคาลังละ 25 บาท

วัฒนธรรม ประเพณี

ประชาชนในชุมชน นับถือศาสนาพุทธทั้งหมู่บ้านมีค่านิยมทางศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ที่ถือว่าผู้หญิงมีโอกาสบรรลุธรรมอันสูงสุดไม่เท่าชาย ทำให้ผู้หญิงต้องขวนขวายในเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัว ลูกสาวจะถูกกำหนดให้ช่วยพ่อแม่ทำงานตั้งแต่ยังเด็ก ในขณะที่ลูกชายไม่ต้องรับผิดชอบภาระผิดชอบอย่างนี้ ลูกสาวจะต้องรับผิดชอบดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่ต่อเนื่องไปจนถึงยามพ่อแม่แก่เฒ่า ลูกชายที่ได้บวชให้พ่อแม่ก็ถือว่าได้ทดแทนบุญคุณพ่อแม่มากแล้ว การดูแลพ่อแม่ญาติพี่น้องเป็นหน้าที่ของลูกสาวเป็นการแสดงความกตัญญู เมื่อผู้หญิงมีแต่งงานมีลูกก็จะเลี้ยงลูกสาวและลูกชายแตกต่างกันตามค่านิยมที่ตกทอดกันมา โดยลูกชายจะถูกคาดหวังให้ช่วยงานพ่อแม่เป็นแรงงานให้แก่ครอบครัวในอนาคต ในวัยเด็กพ่อแม่จะไม่เรียกร้องให้รับภาระช่วยงานภายในบ้าน ลูกชายจึงสามารถไปเล่นกับเพื่อนนอกบ้านได้ ส่วนลูกสาวจะถูกคาดหวังให้ช่วยงานแม่เป็นตัวแทนของแม่ในภายหน้า ต้องรู้จักรับผิดชอบงานบ้านตั้งแต่ยังเล็ก ให้มีความอดทนรับผิดชอบต่อครอบครัว ให้มีความอ่อนโยน อ่อนน้อม สำนวณรักนวลสงวนตัว ลูกสาวมีโอกาสได้เล่นน้อยกว่าลูกชาย ถูกกำหนดให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสม เช่น ให้นอนในห้องนอน ห้ามนอนที่นอกชาน ในเวลากลางคืนไม่ควรออกนอกบ้าน เป็นต้น

สำหรับประเพณีการจัดงานบุญต่าง ๆ ของชุมชนจะคล้าย ๆ กันกับประเพณีทั่วไปทางภาคเหนือ โดยมีประเพณีที่สำคัญ ๆ ทางศาสนา เช่น การทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา ทำบุญปอยหลวง ปอยน้อย (บวชเณร) ประเพณีเดือนยี่เป็ง ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีทำบุญทอดผ้าป่า ประเพณีตานกู่ (ทำบุญรำลึกถึงความดีของบุคคลที่สำคัญในวัด เช่น พระที่ได้สร้างวัดไว้ และเสียชีวิตไปแล้ว ก็จะสร้างกู่ไว้เป็นที่เคารพ ในปีหนึ่งจะมีการจัดงานบุญเพื่อระลึกถึงคุณความดีที่ท่านทำไว้) ประเพณีปีใหม่เมือง (วันสงกรานต์) และประเพณีสำคัญของคนในชุมชน เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญงานศพ งานแต่งงาน ประเพณีการสืบชะตา เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีดังกล่าว จะไม่ขอกล่าวรายละเอียด วิธีการปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งบางอย่างยังคงมีการถือปฏิบัติกันอยู่อย่างเคร่งครัด แต่บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงวิธีปฏิบัติไปบ้างเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ในงานประเพณีเหล่านี้ของชุมชนผู้หญิงมีบทบาท หน้าที่ ในการเป็นผู้จัดการในการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ เช่น เตรียมอาหาร ดอกไม้ธูปเทียน รวมทั้งปัจจัยไทยทานทั้งหลาย เพื่อนำมาถวายพระและเตรียมอาหารเลี้ยงเพื่อนบ้านในบางงาน เช่น งานปอยหลวง ปอยน้อย งานตานก๋วยสลาก งานบุญทอดผ้าป่า เป็นต้น ส่วนหนุ่มสาวจะทำงานในหน้าที่บริการต่าง ๆ เช่น หญิงสาวจะช่วย บริการน้ำดื่ม ช่วยประกอบอาหาร ทำความสะอาดพื้นที่ ล้างถ้วยล้างชาม จัดดอกไม้ ผู้ชาย จะช่วยจัดเตรียมสถานที่ภายในวัด เช่น สร้างโรงลิเก จัดโต๊ะเก้าอี้ จัดเต็นท์ เป็นต้น สำหรับการทำพิธีทางศาสนา จะเป็นหน้าที่ของผู้นำในชุมชน หรือชายอาวุโสที่เคยบวชเรียนมาแล้ว การจัดงานประเพณีต่าง ๆ ในปัจจุบันอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ เช่นสมัยก่อนแม่บ้านและหญิงสาวส่วนมากจะอยู่บ้าน สามารถมาช่วยเหลืองานในด้านต่าง ๆ ได้เต็มที่และตลอดเวลา เมื่อผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และทำงานเป็นเวลา ทำให้เมื่อมีงานบุญ ในหมู่บ้านไม่สามารถหยุดงานมาช่วยได้ทุกเวลา แต่อาจมาช่วยในช่วงตอนกลางคืนแทน ส่วนใหญ่จะมีแต่ญาติพี่น้องที่มีความสนิทกันมากถึงจะหยุดงานมาช่วย ถ้าไม่มาช่วยอาจจะเป็นที่ครหากันได้ เป็นต้น

สภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเหตุการณ์ที่มีผลต่อบทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท

ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงของการเปลี่ยนแปลงบทบาททางด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของสตรีในชุมชนที่ศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

1. ช่วงตั้งแต่อดีต - จนถึงช่วงก่อนก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ พ.ศ. 2527
2. ช่วงหลังมีการตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ (พ.ศ. 2528 - ปัจจุบัน)

1. ช่วงตั้งแต่อดีต - จนถึงช่วงก่อนตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ พ.ศ. 2527

ตั้งแต่อดีตมาชาวบ้านสันคะยอมมีวิถีชีวิตที่มุ่งทำมาหากิน อันเนื่องมาจากการตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบเชิงเขา อยู่ใกล้ชายป่ามีภูเขาสลับซับซ้อน ชาวบ้านจึงอาศัยของที่ได้จากป่า การทำไร่เลื่อนลอย การล่าสัตว์ และการหาอาหารตามธรรมชาติ ตามทุ่งนา ตามหนองน้ำ มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก การทำมาหากินจะเป็นการทำเพื่อยังชีพไปวัน ๆ ในสมัยนั้นจะให้ความสำคัญและยกย่องผู้ชายให้เป็นผู้นำของครอบครัว มีงานหลักที่ต้องรับผิดชอบคือการปกครองดูแลคนในครอบครัว ทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ทำงานที่ถือว่าเป็นงานหนัก งานที่ต้องใช้กำลังมาก เช่น งานขุดดิน การไถนา เลื่อยไม้ ซ่อมแซมบ้านเรือน เป็นต้น ส่วนแม่บ้านจะมีหน้าที่ในการดูแลลูกทำงานบ้านและหาอาหารตามธรรมชาติตามฤดูกาล แม่บ้านสมัยก่อนจะมีลูกมากจึงทำให้ต้องดูแลลูกต่อเนื่องกันอยู่เสมอแต่ผู้หญิงก็มีงานทำหลักในบ้าน ทั้งหมด และยังหางานเสริมทั้งที่เป็นรายได้และไม่เป็นรายได้เช่นการไปหาอาหารตามธรรมชาติมาเป็นอาหารให้ครอบครัว ปลูกผักสวนครัว เพื่อไว้กินในครอบครัวถ้าเหลือก็จะเก็บและนำไปขายเป็นรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง ในสมัยก่อนผู้หญิงจะอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ในชีวิตและแต่ละชุมชนจะมีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ ในชุมชน ที่มีผลต่อบทบาททางเศรษฐกิจครัวเรือนของสตรี ทำให้สตรีขวนขวายในเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัว ลูกสาวจะถูกกำหนดให้ช่วยพ่อแม่ทำงานตั้งแต่ยังเล็ก ในขณะที่ลูกชายไม่ต้องรับภาระผิดชอบอย่างนี้ ลูกสาวจะต้องรับผิดชอบดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่ต่อเนื่องไปจนถึงยามพ่อแม่แก่เฒ่า ลูกชายที่ได้บวชให้พ่อแม่ก็ถือว่าได้ทดแทนบุญคุณพ่อแม่แล้ว การดูแลพ่อแม่ ญาติพี่น้องเป็นหน้าที่ของลูกสาวเป็นการแสดง

ความกตัญญู เมื่อผู้หญิงแต่งงานและมีลูกก็จะเลี้ยงลูกสาวและลูกชายแตกต่างกันตามค่านิยมที่ตกทอดกันมา ลูกสาวจะถูกคาดหวังให้ช่วยงานแม่ รู้จักรับผิดชอบงานบ้านตั้งแต่เด็ก ลูกสาวจึงถูกอบรมให้ช่วยงานบ้านและงานเกษตรของครอบครัว

2. ช่วงหลังมีการตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ (พ.ศ. 2528 – ปัจจุบัน)

หลังจากมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือจังหวัดลำพูนขึ้นในปี พ.ศ. 2528 เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพของคนในชุมชนอย่างเห็นได้ ผู้หญิงในชุมชนเริ่มออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น เริ่มรับงานที่แข่งกับเวลาเพื่อหารายได้ มีเวลาในการปฏิบัติงาน วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปคนในชุมชนทั้งหญิงและชายออกไปประกอบอาชีพนอกร้านและนอกชุมชนด้วยกันทั้งคู่ มีผู้หญิงในชุมชนออกไปประกอบอาชีพนอกร้านประมาณ 70 % และอีกประมาณ 20 % รับงานมาทำที่บ้าน เป็นงานพวกเย็บปักถักร้อย และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น แต่การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในการอบรมขัดเกลาในการประกอบอาชีพ ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้นจากเดิมที่ชายมีบทบาทมากกว่า ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทเท่าเทียมกับชายในด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ผู้หญิงมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจนอกร้านมากขึ้น ถ้าผู้หญิงไม่ออกไปทำงานนอกร้าน จะทำให้การใช้จ่ายในครอบครัว ไม่พอใช้ จากการสัมภาษณ์และสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกไปทำงานนอกร้านของผู้หญิง จากพ่อ แม่และสามี พบว่าควรจะช่วยกันในเรื่องนี้ แต่ในความเป็นจริงครอบครัวในชนบทปัจจุบันถึงแม้ผู้หญิงจะออกไปทำงานนอกร้าน แต่หน้าที่ในการทำงานบ้านส่วนใหญ่ยังเป็นหน้าที่ของผู้หญิงอยู่ ถึงแม้จะมีเทคโนโลยีหลายอย่างมาช่วยผ่อนแรงในงานบ้าน แต่หน้าที่เหล่านี้ผู้หญิงจะต้องดูแลและเอาใจใส่ด้วย โดยเฉพาะผู้หญิงชนบทส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่สามารถที่จะจ้างคนใช้มาดูแลบ้าน หรือดูแลลูกได้เพราะฉะนั้นทั้งงานนอกร้านและงานในบ้านยังเป็นบทบาทของผู้หญิง ความเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน เช่น มีถนนหนทางที่ดีสามารถติดต่อค้าขายได้สะดวกและได้ไกลขึ้น มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ มีโทรศัพท์

มีเครื่องใช้ที่ทันสมัยขึ้นทำให้การดำเนินชีวิตตามธรรมชาติได้เปลี่ยนไปและ การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับได้เล็งเห็นความสำคัญของแรงงานสตรีจึงได้สนับสนุนให้สตรีได้ทำงาน ดังเช่นมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดลำพูน ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านสันคะยอมประมาณ 4 กิโลเมตร ทำให้สตรีได้มีโอกาสได้ทำงานนอกบ้านมากขึ้นและมีรายได้มากขึ้นตามมา แต่ทางบริษัทต่าง ๆ ก็มีกำหนดกฎเกณฑ์ บังคับในการทำงานโดยให้มีวันหยุดวันเดียว คือวันอาทิตย์ บางครั้งมีงานคั่งค้างมาก ต้องส่งให้ทำเวลาก็จะไม่มีวันหยุดและให้ทำงานวันหยุดด้วยโดยให้ค่าแรง 2 เท่า หรือให้ทำโอทีเพิ่มเวลาทำงานมากขึ้นและให้ค่าแรงคิดเป็นชั่วโมงเพิ่มขึ้นเป็นต้น ทำให้แม่บ้านมีเวลาอยู่บ้านน้อยลงแม่บ้านบางส่วนได้ติดตามสามีไปค้าขายต่างจังหวัดนาน ๆ ถึงจะกลับมาบ้านครั้งหนึ่ง จึงเหลือแม่บ้านบางส่วนเท่านั้นที่ทำงานอยู่กับบ้านโดยเฉพาะจะเป็นแม่บ้านที่มีอายุมากแล้ว ปัจจุบันเมื่อมีงานสำคัญ ๆ ในหมู่บ้าน จะเห็นแม่บ้านหรือกลุ่มหนุ่มสาวมาช่วยงานในจำนวนที่น้อยลง จะเห็นแต่เฉพาะคนเดิม ๆ ที่อยู่ประจำในหมู่บ้านหรือไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่งและคนเฒ่าคนแก่เท่านั้น ส่วนแม่บ้านที่มีงานประจำอยู่จะไม่ค่อยหยุดมาช่วยเพราะมีข้อบังคับ หรือถ้าตรงกับวันหยุดแม่บ้านเหล่านี้ก็อยากจะ พักผ่อนมากกว่า ทำให้กลุ่มแม่บ้านในชุมชนมีพลังในการรวมกลุ่มกันน้อย ดังเช่นมีหน่วยงานทางรัฐได้มานำเสนอการอาชีพหลายอย่างแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเมื่อทำเสร็จก็ไม่มีใครมารับซื้อคือทำไม่ครบวงจร จากการสอบถามแม่บ้านหลายท่านเกี่ยวกับการนำอาชีพมาสอนให้ทำว่ามีความรู้สักอย่างไร แม่บ้านพูดในทำนองเดียวกันว่า ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ทำแล้วก็ไม่มีการมารับซื้อ รายได้ก็ไม่ได้ประจำ นาน ๆ ถึงจะได้ทำให้ไม่พอใช้จ่าย แม่บ้านในชุมชนจะชอบทำงานแบบทำวันนี้ได้รับวันนี้เลยเพื่อจะนำเงินที่ได้ไปใช้จ่ายในครอบครัวได้ในแต่ละวัน

ตอนที่ 2 บทบาททางด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของสตรี

ในการศึกษาบทบาทของสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบทปัจจุบัน การวิจัยนี้จะศึกษาเป็นรายกรณี รวม 10 กรณี จากนั้นได้นำผลการศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นหมวดหมู่ดังนี้

การศึกษาถึงบทบาทสตรี หรือพฤติกรรมของสตรีที่ทำกิจกรรมในด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนที่เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ หรือกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (คือก่อให้เกิดผลผลิตซึ่งไม่เป็นตัวเงิน) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของสตรีของชนบทในที่นี้จะศึกษาอยู่ 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1. บทบาททางด้านงานบ้าน ได้แก่ การทำอาหาร การถนอมอาหาร การทำความสะอาดบ้าน การซักผ้า รีดผ้า การล้างถ้วยล้างชาม การหั่นผัก ตักน้ำ หาฝืน สีขาว รวมทั้งการดูแลอบรมสั่งสอนลูก เป็นต้น

2. บทบาททางด้านงานเกษตร ได้แก่ การทำนา การทำสวน การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์และจับสัตว์น้ำ การเก็บหาอาหารตามธรรมชาติ เป็นต้น

3. บทบาทในการหารายได้นอกบ้าน ได้แก่ การรับจ้างต่าง ๆ การค้าขาย เป็นต้น

1. บทบาททางด้านงานบ้าน

อดีตชุมชนนี้เป็นชุมชนชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านจึงเป็นไปอย่างง่าย ๆ ค่านิยมการแบ่งงานในครัวเรือนของหญิงชายเหมือนกับสังคมทั่ว ๆ ไป ตามแนวคิดการแบ่งงานระหว่างเพศ การขัดเกลาทางสังคม และวัฒนธรรม คืองานนอกบ้านเป็นงานของผู้ชาย งานในบ้านเป็นงานของผู้หญิง ผู้ชายเป็นผู้หารายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัว เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำชุมชน จากการสัมภาษณ์และพูดคุยกับผู้อาวุโสหญิงในชุมชน ในเรื่องการทำงานบ้าน ได้ให้ความคิดเห็นว่าผู้หญิงสมัยนี้ดีกว่าสมัยก่อนเพราะผู้หญิงสมัยนี้สามารถออกไปทำงานหาเงินนอกบ้านได้ มีรายได้เป็นของตนเอง ไม่ต้องรอแต่สามีหามาให้ สมัยก่อนผู้ชายจะเป็นคนออกไปทำงานนอกบ้านมากกว่าผู้หญิง ผู้หญิงจะอยู่กับบ้านคอยดูแลลูกและทำงานบ้านทุกอย่าง แม่หลวงป่า เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนโรงสีข้าวก็ไม่มี ต้องตำข้าวเองด้วยครกไม้ที่มีคานใช้เท้าเหยียบและบางบ้านก็ตำด้วยครกไม้ที่ไขมือ แม่หลวงป่า เล่าว่า ท้องแก่ใกล้คลอดก็ยังได้ตำข้าวอยู่ ต่อมาโรงสีผู้หญิงก็ได้หาบข้าวใส่กระบุงไปสีที่โรงสี เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ ที่จะต้องหาข้าวหาปลาทำเป็นอาหารให้คนในครอบครัวได้กิน การทำอาหาร การถนอมอาหารเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้หญิงที่จะต้องเตรียมไว้เพื่อนำมาปรุงเป็นอาหาร การถนอมอาหารก็จะมีพวก

การทำปลา ร้า ปลาจ่อม ไว้กิน การตากแห้งพวกพริก พวกปลา กบ เขียดไว้กินเป็นอาหาร หน้า ที่ในการทำความสะอาดบ้านทั้งในบ้านและนอกบ้าน การซักเสื้อผ้า การล้างถ้วยล้างจาน เป็น หน้าที่ที่ต้องทำประจำทุก ๆ วัน ตลอดจนการหาน้ำดื่ม น้ำใช้จากบ่อน้ำ หาบหิ้วมาใส่ตุ่ม มากักตุน ไว้ใช้ในครอบครัวและการไปหาฟันในป่าโดยจะไปหาบใส่ถ้วยตัดเป็นท่อนเล็ก หาบมาไว้ใช้เป็น ประจำงาน ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นงานของผู้หญิงทั้งสิ้น ถ้ามีลูกสาวโตพอที่จะทำงานได้ลูกสาว ก็จะสามารถช่วยแม่ทำงานบ้านเป็นบางอย่างได้ สำหรับการใช้จ่ายในอดีตมีน้อยมาก เพราะรายได้มีน้อย ส่วนมากหน้าที่ในการเก็บเงินและใช้จ่ายเงินในครอบครัวก็จะเป็นหน้าที่ของแม่บ้าน

สตรีที่ไม่ได้แต่งงาน ยังเป็นผู้ช่วยในการทำงานบ้านให้กับครอบครัวอยู่ จะช่วยเป็น บางอย่าง เช่น ทำความสะอาดบ้าน ล้างถ้วยล้างชาม ซักผ้า และทำกับข้าว เป็นบางอย่าง เป็นต้น ในสมัยก่อนสตรีที่ไม่ได้แต่งงาน จะไม่ค่อยได้ออกไปทำงานนอกบ้าน และไม่ได้เรียน หนังสือ จึงต้องช่วยแม่ทำงานบ้านเกือบทุกอย่าง ยกเว้นการตัดสินใจเรื่องการเงิน จะเป็นหน้าที่ ของแม่บ้าน

สตรีที่แต่งงานแล้วหน้าที่งานบ้านเป็นหน้าที่หลักที่ต้องคอยทำเพื่อปรนนิบัติสามี ญาติพี่น้องที่อยู่ด้วยกัน โดยไม่ให้มีข้อบกพร่อง ทำเป็นประจำทุกวัน ตั้งแต่ตื่นนอนต้องทำ อาหาร ทำความสะอาดบ้าน ล้างถ้วยล้างจาน ดูแลลูก อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี บทบาท งานบ้านของผู้หญิงก็ไม่ได้รับการแบ่งเบาไปจากสามีมากเท่าไร จากการสัมภาษณ์แม่บ้านใน ชุมชนหลายคนให้ความเห็นว่างานบ้านส่วนมากยังเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องทำอยู่แทบทุกอย่าง ผู้หญิงในชนบทจึงเห็นว่างานบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิง รวมทั้งคิดว่าฝ่ายชายทำงานนอกบ้านได้ ทำงานหนักแล้วจึงไม่จำเป็นต้องช่วยเหลือฝ่ายหญิงในเรื่องของงานบ้านอีก ตัวอย่างเช่น ครอบครัวของละมุน มีลูก 2 คนกำลังเรียนหนังสืออยู่ทั้งสองคน สามีมีอาชีพจะลูไม้ ทำที่บ้าน (จะลูแผ่นไม้เป็นลวดลายตามที่ต้องการ ใช้ติดขอบหลังคา หรือตกแต่งตู้โชว์) และทำสวนลำไย ด้วย ละมุน เล่าให้ฟังว่า งานบ้านจะเป็นหน้าที่ของนางหมด ตั้งแต่ตื่นนอน ก็ลุกนั่งข้าว หา อาหารให้ลูกกิน ส่งลูกไปโรงเรียน หลังจากนั้นก็หาอาหารให้สามี ซักผ้า เมื่อทำงานบ้านเสร็จ ก็จะช่วยสามีลอกลายแบบจะลู ส่วนสามีจะเป็นคนเลื่อยตัด จะรับงานมาทำที่บ้าน สามีส่วน ใหญ่จะทำงานด้านเดียว ตื่นมาก็ทำงาน กินข้าวเสร็จก็ทำงานต่อ เมื่อทำงานถึงตอนเย็นกินข้าว

ก็หลับ เป็นกิจวัตรประจำวัน การทำสวนจะช่วยกันถ้าสามีว่างก็จะเอารถยนต์ไปดูแล ตัดหญ้า แต่ส่วนใหญ่ ละมุนจะไปดูแลสวนเอง เพราะสามีทำงานอลูไม่ไม่ค่อยมีเวลา บ้างครั้งถ้าสามีไม่อยู่ ละมุนก็สามารถรับงานมาทำได้ โดยจะจ้างคนงานมาทำแทน โดยจะจ้างแผ่นละ 1 บาท ซึ่งรับงานมาในราคา 3 บาท เรื่องการเงิน นางละมุนเป็นคนดูแลและควบคุมการใช้จ่ายในครัวเรือน การเลี้ยงและดูแลอบรมสั่งสอนลูกก็ยังเป็นหน้าที่ของแม่บ้าน สามีจะช่วยบ้างเป็นบางครั้ง ลูก ๆ จะกลัวพ่อ ละมุนบ่นว่าเหนื่อยมากกว่าสามี ต้องทำงานทุกอย่างแต่สามีทำงานด้านเดียว ส่วนครอบครัวละมุน ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านอยู่กลับบ้าน มีลูก 2 คน กำลังเรียนอยู่ 1 คน อีกคน แต่งงานและนำภรรยามาอยู่ด้วย สามีเป็นข้าราชการ นางจะทำงานบ้านทุกอย่าง เพราะไม่ได้ไปทำงานนอกบ้าน เมื่อทำงานบ้านเสร็จมีเวลาว่างก็จะซักผ้ารับมาทำที่บ้าน มีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ หรือบางครั้งก็จะเก็บผัก ผลไม้ในสวนมาวางขายที่หน้าบ้านเป็นการหารายได้เสริมอีกทางหนึ่ง ส่วนลูกสะใภ้ก็ทำงานช่วยเป็นบางอย่างเท่านั้น เพราะออกไปทำงานนอกบ้านด้วย ละมุนพอใจในการทำหน้าที่ในการทำงานบ้านทุกอย่างเพราะถือว่า สามีเขามีงานทำประจำอยู่แล้ว ละมุนพูดว่า เราไม่มีงานอะไร เราก็มีหน้าที่ทำงานบ้านให้ทุกอย่างก็ไม่ใช่ไร เป็นหน้าที่ของลูกผู้หญิงที่ต้องทำอยู่แล้ว ส่วนงานในสวน สามีจะเป็นคนดูแล โดยจ้างคนทำและสามีก็ไปคุมเท่านั้น แม่บ้านส่วนมากที่สามีมีงานประจำทำ เช่นเป็นช่างทำตู้ หรือช่างไม้ต่าง แม่บ้านจะถือว่าสามีมีงานที่เป็นรายได้หลักของครอบครัวและเป็นงานที่หนักอยู่แล้ว หน้าที่งานบ้านจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนแม่บ้านที่มีงานประจำทำเช่น ทำงานในนิคมหรือทำงานรับจ้างทั่วไป ถ้าสามีมีงานทำเหมือนกัน หน้าที่งานบ้านก็ยังเป็นของแม่บ้านอยู่ แต่ถ้าแม่บ้านมีงานทำแต่สามีว่างงาน พ่อบ้านก็จะช่วยงานเป็นบางอย่าง เช่น ช่วยซักผ้าบ้าง เพราะเดี๋ยวนี้มีเครื่องซักผ้า เอาแค่ผ้าใส่ในถังซัก เปิดน้ำ เปิดเครื่อง เครื่องก็ทำงานเองผ้าออกมาก็เกือบแห้งแล้ว หรือบางครั้งก็หาอาหารมาไว้ให้แม่บ้านกลับมาทำให้อาหาร ถ้าแม่บ้านไม่มีเวลาทำอาหาร พ่อบ้านก็จะซื้ออาหารสำเร็จที่มีขายในชุมชน เช่น ก๋วยเตี๋ยว ขนมจีน พวกอาหารจานเดียวมากิน

สำหรับลูกสาว แม่ก็จะสอนให้ช่วยงานบ้าน และช่วยแม่บ้านเป็นบางอย่างตั้งแต่ยังเด็ก เช่น เด็กอายุประมาณ 7-11 ปี จะเริ่มช่วยเหลือแม่ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เลี้ยงน้อง ล้างถ้วย ล้างจาน ทำความสะอาดบ้าน พออายุประมาณ 12 - 15 ปี เป็นช่วงเริ่มเข้าวัยรุ่นตอนต้น

แม่บ้านจะสอนเรื่องงานบ้านเพิ่มขึ้นเช่น ให้ช่วยทำอาหาร หนึ่งข้าว ตักน้ำ ไปหาอาหารกับแม่ ตามทุ่งนา และตามป่าเขา ช่วยแม่เลี้ยงวัวควาย ซักผ้าเองได้ พอเข้าวัยรุ่น ตั้งแต่อายุ 15 ปี ขึ้นไป จะสามารถทำงานช่วยแม่บ้านได้มากขึ้น สามารถเก็บผัก หาของป่า หาอาหารตามธรรมชาติตามทุ่งนา และสามารถหารายได้ให้กับครอบครัว โดยสามารถไปเก็บใบตองกับแม่เพื่อนำมา โปะขาย หรือรับจ้างเย็บปักถักร้อยเสื้อผ้าได้ เป็นต้น

ด้านการดูแลอบรมสั่งสอนลูกในอดีต ผู้หญิงส่วนใหญ่จะทำงานอยู่กลับบ้านทำให้หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนลูกส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของแม่บ้าน และครัวเรือนในอดีตเป็นแบบขยาย และให้ความสำคัญกับการนับถือญาติข้างแม่เป็นหลัก นอกจากนั้นยังนิยมที่จะตั้งถิ่นฐานหลังแต่งงานในบริเวณบ้านเรือนของฝ่ายหญิง ทำให้มีญาติ อาวุโส ได้แก่ ปู่ย่า ตายาย ช่วยเป็นหู เป็นตา ในการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูกหลาน และจากนิสัยใจคอที่ผู้หญิงเป็นคนอ่อนโยน ผ่อนปรน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นจึงทำให้ผู้หญิงเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือญาติทั้งของฝ่ายตนเองและฝ่ายสามีได้เป็นอย่างดี ผู้หญิงได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนที่มีความกตัญญูต่อบุพการีอย่างสูงผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการดูแลเอาใจใส่คนชรา ผู้อาวุโส และญาติพี่น้อง ครอบครัวในสมัยก่อนมีความกลมเกลียว ช่วยเหลือกันในทุก ๆ ด้าน ทำให้มีความอบอุ่นใจในครอบครัว โดยเฉพาะคนชราไม่ถูกทอดทิ้งให้อยู่คนเดียวไม่เป็นปัญหาเหมือนปัจจุบัน

การตัดสินใจเกี่ยวกับการเงิน สตรีที่แต่งงานจะมีบทบาทในการเก็บและใช้จ่ายเงินในครัวเรือน ในเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น การซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ทำบุญเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่หากจะต้องใช้จ่ายเงินก้อนใหญ่หรือจำนวนมาก แม่บ้านและสามีจะเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน แต่ถ้าตัดสินใจไม่ได้ค่อยให้สามีเป็นผู้ตัดสินใจเป็นขั้นสุดท้าย หากเป็นหญิงโสดเงินที่หามาได้จะให้แม่เก็บไว้เป็นส่วนใหญ่ จะเก็บไว้ส่วนตัวเพียงเล็กน้อย การตัดสินใจในเรื่องการใช้จ่ายเงินในครอบครัวของหญิงโสดจะไม่มีบทบาทในด้านนี้เพราะแม่เป็นคนควบคุมและจัดการเป็นส่วนใหญ่ของครอบครัว

ปัจจุบันเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากพลังกระแทกทางเศรษฐกิจ ชุมชนเริ่มมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งแม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะช่วยลดภาระหน้าที่การงานบางอย่างลง โดยเฉพาะงานที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบ เช่น เครื่องสูบน้ำ และระบบประปา ซึ่งลดภาระงานของผู้หญิง ในการต้องไปหาบน้ำ หรือมีเสื้อผ้าสำเร็จรูปจำหน่าย แทนที่ผู้หญิงจะต้องมานั่งทอผ้า ในฤดูแล้งเหมือนแต่ก่อน และมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากขึ้น เช่น มีเครื่องใช้ไฟฟ้า และอุปกรณ์ต่าง ๆ ช่วยงานบ้านมากขึ้น เช่น มีเตาแก๊สแทนการใช้ฟืน มีเครื่องซักผ้า เตารีดหม้อหุงข้าว ตู้เย็นไว้เก็บอาหาร เป็นต้น จากความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกความทันสมัย ประกอบกับค่าครองชีพในปัจจุบันได้สูงขึ้นมากการทำงานหารายได้ให้แก่ครอบครัวโดยมีผู้ชายเป็นพนักงานหลัก และผู้หญิงหารายได้เสริมโดยทำอยู่เฉพาะภายในบ้าน เช่น รับจ้างซักผ้า โปดอง ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่นับวันแต่จะเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องออกมาทำงานหารายได้นอกบ้านเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นงานบ้านจึงจำเป็นที่ทุกคนในบ้านจะต้องช่วยกันทำ ส่วนใหญ่ผู้ชายยังรับไม่ได้ในบทบาทนี้ในความคิด แต่ในทางปฏิบัติก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ครอบครัวของสมหมาย ในขณะที่สามีว่างจากงานที่เคยรับจ้างทำสวนในหมู่บ้าน เพราะเจ้าของกิจการไม่มีเงินจ้าง ทำให้สามีของสมหมายไม่มีงานทำ โดยอยู่บ้านเฉย ๆ แต่สมหมายสามารถไปทำงานรับจ้างหารายได้ โดยไปรับจ้างคิดใบยาสูบ ดังนั้นเวลาสมหมายไม่อยู่บ้านสามีจะต้องเป็นผู้จัดหาอาหาร ช่วยเลี้ยงดูหลาน ซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน หากไม่ทำก็จะไม่มีใครทำ ดังนั้นคนในครอบครัวจึงจำเป็นต้องช่วยกันทำมาหากินเพื่อสร้างครอบครัวต้องช่วยกันทำงานทุกอย่าง ส่วนสมปอง ทำงานรับจ้างทั่วไปนอกร้าน สามีทำงานช่างไม้ ช่วงเศรษฐกิจไม่ดี ไม่มีงานทำเป็นบางช่วง แต่สามีของสมปองจะช่วยงานบ้านไม่มากนักจะทำเป็นบางอย่าง ที่จำเป็นต่อตัวเอง เช่นซื้ออาหารที่ตนเองชอบกินมาทำ ในช่วงที่สมปองต้องไปทำงานแต่เช้า แต่ตอนเย็นสามีจะขอให้สมปองมาทำให้ ส่วนงานอื่น ๆ เช่น ซักผ้า (มีเครื่องซักผ้า) กวาดบ้าน สมปองก็ต้องกลับมาทำในตอนเย็นหรือในวันหยุด เป็นต้น จะเห็นได้ว่าผู้ชายยังช่วยงานในบ้านน้อย เนื่องจากความไม่ถนัด หรือทำไม่เป็นและหญิงก็ยังคงถือว่าเป็นหน้าที่หลักของตนเองอยู่แล้ว ผู้ชายไม่ช่วยก็ไม่ใช่ว่าเรื่องแปลกหรือเสียหาย หากงานบ้านในส่วนที่หญิงจำเป็นต้องละเลยไม่สามารถทำได้และไม่มีใครช่วยทำนั้นไม่เกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในบ้านมากนัก

ทุกคนจะยอมรับได้ เช่น การกวาดบ้าน ถูบ้าน แต่ผู้หญิงจะต้องรีบทำงานนี้ทันทีเมื่อสามารถทำได้ ไม่เช่นนั้นจะถูกตำหนิจากคนในครอบครัวหรือสังคมว่าเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ไม่ดี งานบ้านของสตรีที่แต่งงานแล้วในปัจจุบันยังเป็นงานหลักของสตรีแม่บ้านอยู่ กล่าวคือ สตรีที่เป็นภรรยาจะต้องมีบทบาทในการดูแลบ้าน ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก ทั้งนี้โดยมีสามีช่วยทำงานบ้านบ้าง เมื่อภรรยาอยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น หลังคลอด โดยเฉพาะแม่บ้านที่มีสามีมีงานทำ ที่เป็นรายได้หลักของครอบครัว สตรีจะทำงานบ้านทุกอย่าง ส่วนสตรีที่มีงานทำ โดยเฉพาะสตรีที่มีรายได้ให้กับครอบครัวและทำงานนอกบ้าน งานบ้านบางอย่างลดลง หรือไม่ต้องทำ เนื่องจากเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป เช่น การมีโรงสี มีเตาแก๊ส เครื่องซักผ้า สามีจะช่วยเป็นบางอย่างเมื่อมีความจำเป็นหรือว่างงานอยู่ สตรีที่ไม่แต่งงาน ส่วนใหญ่จะไม่ต้องรับผิดชอบงานบ้านทั้งหมดเช่นสตรีที่แต่งงาน มักจะทำแต่ส่วนของตนเองหรือช่วยสมาชิกอื่นในครอบครัวเป็นบางส่วนเท่านั้น

ด้านการบริโภคอาหารและน้ำในชุมชนชนวนใหญ่ยังคงนิยมปรุงอาหารเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน ยังไม่นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปจากห้างสรรพสินค้าหรือตามตลาด ยังนิยมซื้ออาหารสดจากตลาดสดหรือร้านขายของชำในหมู่บ้าน มาปรุงอาหารเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการบริโภคน้ำสะอาดในอดีตนั้นนิยมตักน้ำที่ได้จาก น้ำบ่อ (น้ำใต้ดิน) และน้ำฝน เป็นน้ำที่สะอาดที่ชุมชนนิยมบริโภค แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบให้สภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และมีสารพิษเจือปนอยู่ในบรรยากาศมากมาย ทำให้น้ำฝน เมื่อตกมามีสารพิษและฝุ่นละอองเจือปนมากับน้ำด้วย จึงเป็นน้ำธรรมชาติที่ไม่สามารถบริโภคได้ และน้ำในบ่อน้ำธรรมชาติในชุมชนมีสารพวกฟูลอไรด์เจือปนอยู่มากเกินไป สังกะสีจากพื้นของดินในชุมชนจะมีคราบเหลือง ทำให้คนในชุมชนหันมานิยมบริโภคน้ำบรรจุขวดหรือน้ำกรอง แทนน้ำฝนและน้ำบ่อ โดยเฉพาะคนที่มีความรู้ของดีในชุมชน ส่วนเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น เครื่องนุ่งห่ม และอุปกรณ์ภายในบ้านนั้น ปัจจุบันเปลี่ยนมาซื้อในห้างสรรพสินค้า ตามตัวแทนบริษัท ต่าง ๆ และโดยเฉพาะเพศหญิงนิยมซื้อของต่าง ๆ ในตลาดนัดใกล้หมู่บ้าน หน้าที่ในการจับจ่ายซื้อของต่าง ๆ เหล่านี้เป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงที่จะต้องสนใจ ดูแลไม่ให้ขาดตกบกพร่อง

การเลี้ยงดูลูก ปัจจุบันผู้หญิงจะมีบทบาทเมื่อลูกอายุประมาณแรกเกิดถึง 2 ขวบเท่านั้น หลังจากนั้นจะให้เป็นที่ของญาติ เช่น แม่หรือญาติผู้หญิงที่ไม่มีภาระในการออกไป

ประกอบอาชีพนอกบ้าน และผู้ดูแลเด็กเพราะในชุมชนนี้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในโรงเรียนสันคะยอม ตั้งแต่อายุ 3 ขวบถึง 6 ขวบแต่ผู้ปกครองบางส่วนเท่านั้นที่ส่งไปเรียน และที่ใกล้หมู่บ้านมีโรงเรียนอนุบาลที่รับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 1.5 ขวบมาฝากเลี้ยง เพราะพ่อแม่ต้องไปประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยทางโรงเรียนจะมีรถมารับส่ง เวลาประมาณ 7.30 นาฬิกา และส่งกลับประมาณ 16.00 นาฬิกา ซึ่งผู้ดูแลเด็กบอกว่าการรับเด็กที่อายุยังน้อยเป็นภาระมากมายแต่ก็ต้องรับไว้และทางโรงเรียนได้เก็บค่าเลี้ยงดูเด็กเพิ่มมากขึ้นกว่าเด็กที่รับปกติด้วย จากที่เก็บคนละ 600 บาทต่อเดือนจะเก็บประมาณ 800 - 900 บาทต่อคนต่อเดือนซึ่งผู้ปกครองก็ยินยอม นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังเปิดรับดูแลเด็กเป็นพิเศษช่วงวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดวันสำคัญต่าง ๆ ในช่วงที่ฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไย โดยจะเก็บเป็นวัน วันละ 30 บาทต่อคน สำหรับบทบาทในการสอนหนังสือลูกจะเป็นหน้าที่หลักของครูและโรงเรียนเป็นผู้ให้การศึกษาแก่เด็กในชุมชนเพราะทุกคนในครอบครัวให้ความสำคัญในการหารายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นหลัก การศึกษาของลูกที่จะได้เรียนสูงขึ้นเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของครอบครัว ส่วนการตัดสินใจที่จะเรียนสาขาอาชีพใดนั้นเป็นการตัดสินใจของเด็กโดยการแนะนำของครู พ่อแม่มีหน้าที่เพียงแต่พิจารณาดูว่ามีเงินพอที่จะสามารถส่งให้ลูกเรียนได้หรือไม่เท่านั้น จากการสอบถามพ่อแม่ของเด็กในชุมชน พ่อแม่ส่วนใหญ่เรียนจบแค่ระดับ ป. 4-6 เท่านั้น บางคนจะดูการเรียนการสอนของหลักสูตรสมัยใหม่ไม่เข้าใจทำให้ไม่สามารถสอนหรืออธิบายให้ลูกได้จึงต้องให้มีการเรียนพิเศษซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในช่วงวันเสาร์วันอาทิตย์อีกเป็นต้น แต่ทว่า ๆ ไปแล้ว ผู้หญิงในชนบทยังต้องสนใจ และเป็นคนที่คอยดูแลและเอาใจใส่และอบรมสั่งสอนลูก อยู่เป็นประจำเมื่อมีเวลา ดังเช่น สมใจ กล่าวไว้ว่า “พี่เป็นห่วงลูกมาก เพราะกำลังอยู่ในวัยเรียน และวัยรุ่นอยู่หนึ่งคน กลัวจะถูกหอกไปในทางที่ไม่ดี กลัวติดยา เพราะเป็นผู้ชาย พี่จะคอยสอบถามคนที่มีความรู้และปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้อยู่เสมอและยังเห็นลูกคนอื่นเขาถูกจับก็ยิ่งเป็นห่วง จะสั่งสอนลูกเป็นประจำเมื่อมีเวลาอยู่ด้วยกัน และจะพยายามตามใจลูก ส่วนพ่อเขาจะไม่ค่อยพูดมาก เขาคงเห็นเราพูดอยู่ตลอด พี่เหนื่อยและเป็นห่วงเรื่องเกี่ยวกับลูกมาก ห่วงเรื่องเรียนด้วย อยากจะให้ลูกเรียนสูง ๆ ได้ เป็นข้าราชการยิ่งดี “

ครอบครัวในชุมชนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จะขาดระบบผู้อาวุโสในครอบครัว คอยอบรมบ่มนิสัย ประกอบกับพ่อแม่ไม่มีเวลาให้ลูก ๆ จึงจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทุกคนต้องเร่งรีบที่จะแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเอง จนต้องละทิ้งสมาชิกในครอบครัว ทำให้ลูก ๆ ต้องอยู่กับบ้านตามลำพังไม่มีผู้อาวุโสคอยดูแลเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าว เด็กจึงถูกสภาวะแวดล้อมรอบ ๆ ข้าง กล่อมเกล้าให้เด็กกลายเป็นเด็กแข็งกระด้างไม่ให้ความเคารพผู้ใหญ่เท่าที่ควร ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนและการห้ามของผู้ใหญ่ ไม่ได้รับการฝึกงานฝีมือ และฝึกอาชีพดั้งเดิม ส่งผลให้เด็กไม่รู้จักการเป็นผู้รับและผู้ให้ได้ดีเท่าที่ควร เพราะไม่เคยได้รับความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่จึงไม่รู้จักการเป็นผู้รับและผู้ให้กับผู้อื่น และไม่รู้จักปฏิบัติตามมารยาททางสังคม กลายเป็นเด็กก้าวร้าว และเมื่อกระทำความผิดไม่ยอมรับผิด เพราะไม่มีใครคอยอบรมดูแลสั่งสอนในครอบครัว และไม่มีผู้อาวุโสคอยอบรมมารยาทอบรมความรู้สึกกับผิดชอบและการรู้จักหน้าที่ทางสังคม

การตัดสินใจเกี่ยวกับการเงินในครอบครัว ละมัย กล่าววว่า " ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเงินทั้งเรื่องการเก็บเงิน และการใช้จ่ายเงินในครอบครัว ผู้หญิงส่วนใหญ่ในชุมชนจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ ซึ่งพี่ก็เช่นกันจะเป็นคนเก็บและใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ผู้ชายจะไม่สนใจมากเมื่อหามาได้ก็จะนำมาให้ผู้หญิงเป็นผู้เก็บ จะถามเป็นบางครั้งว่าเงินตอนนี้มีประมาณเท่าไร แต่ถ้าเป็นการตัดสินใจซื้อหรือใช้จ่ายในเรื่องใหญ่ ๆ ก็จะต้องปรึกษากัน" ส่วนละมุน กล่าววว่า " เรื่องเงินถ้าให้ผู้ชายเป็นคนเก็บ ก็ลงขวดเหล้าหมด ไม่เหลือไว้หรอก ส่วนใหญ่ผู้ชายเขาจะรู้ตัวเขาจะให้ผู้หญิงเป็นคนเก็บ เขาจะใช้เป็นจำนวนมากเขาก็จะบอกว่าจะนำไปใช้อะไร" จะเห็นได้ว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังมีบทบาทในการเก็บเงินที่เป็นรายได้ของตนเอง และรายได้จากสามีและบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว และใช้จ่ายเงินในครัวเรือน ในเรื่องการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทั่วไปอยู่ การตัดสินใจในการใช้เงินส่วนตัวในมากขึ้น แต่หากเป็นการใช้จ่ายเงินก้อนใหญ่หรือจำนวนมาก แม่บ้านและสามีจะเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกัน สามียังเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นสุดท้ายในกรณีที่ตัดสินใจไม่ได้ สำหรับหญิงโสดที่ยังอยู่กับพ่อแม่ และมีรายได้เป็นของตนเอง เงินส่วนใหญ่นี้ที่หามาได้จะยังให้แม่เป็นผู้เก็บรักษาให้ ถ้าต้องการซื้อของจะปรึกษาพ่อแม่ก่อน และมีส่วนรวมในการตัดสินใจในกรณีที่มีส่วนร่วมในการใช้จ่ายเงินกับพ่อแม่มากขึ้น

2. บทบาททางด้านงานเกษตร

จากการสัมภาษณ์สตรีที่ประกอบอาชีพทางด้านงานเกษตร ต่างให้ข้อมูลในลักษณะคล้ายกัน คือ สมหมาย กล่าวว่า “สมัยก่อนการทำนาจะต้องช่วยกันเกือบทุกอย่าง เมื่อถึงฤดูทำนาทุกคนจะต้องตื่นนอนแต่เช้าเพื่อเตรียมตัวในการทำนา สามีและลูกชายจะออกไปไถนาเตรียมไว้ก่อน แม่บ้านจะเตรียมอาหารทั้งอาหารเช้าและกลางวันไปส่ง และช่วยกันถอนกล้า ปลูกข้าว” เป็นต้น ส่วนสมปอง กล่าวว่า “การทำนาสมัยก่อนใช้เวลานาน เพราะส่วนใหญ่จะช่วยกันทำในครอบครัว และเครือญาติช่วยกันเอามือเอาแรงแลกเปลี่ยนกัน มีการจ้างงานกันน้อยมาก ไม่มีเครื่องมือที่ทันสมัย และไม่ใช้สารเคมีในการทำลายศัตรูข้าวทำให้อาหารตามธรรมชาติต่าง ๆ มีมากไม่ต้องซื้อหา” สมใจ กล่าวว่า “งานในสมัยก่อนจะมีการทำนาเป็นหลัก นอกจากนั้นจะปลูกพืชผักสวนครัวกันทุกครอบครัวเพราะมีบริเวณคุ่มบ้านมาก ปลูกไว้กินในครอบครัว แต่เดี๋ยวนี้แบ่งที่แบ่งทางให้ลูกหลานอยู่ พื้นที่มีน้อยลงมีการปลูกพืชผักสวนครัวเป็นบางอย่างเท่านั้น และมีการเลี้ยงสัตว์พวก ไก่ ไข่ เป็นอาหารในช่วงทำนา เลี้ยงหมูไว้ขายเป็นเงินเก็บออม เลี้ยงวัวควายไว้ใช้งาน และขายเป็นเงินเก็บออมได้เหมือนกัน”

ตั้งแต่อดีตหมู่บ้านในชนบททำการเกษตรเป็นหลัก ในการทำมาหากินในหมู่บ้านมีลักษณะการพึ่งตนเองค่อนข้างมาก การทำนาทำสวน การปลูกผักสวนครัวและผลไม้ต่าง ๆ ไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนและยังมีการเลี้ยงทั้งสัตว์เล็กและใหญ่ พวกวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ เพื่อไว้ใช้งาน เพื่อบริโภค และขาย สัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อขายโดยเฉพาะจะเป็นพวก หมู และวัว ส่วนพวกควาย จะเลี้ยงไว้ใช้งาน เป็ดไก่เลี้ยงไว้กินไข่และเนื้อเป็นบางโอกาสเมื่อมีงานสำคัญหรือในช่วงทำนา และชาวบ้านยังได้หาอาหารตามธรรมชาติซึ่งมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในป่า ทุ่งนา ตามห้วย หนอง คลอง บึง มาบริโภคเป็นประจำตามฤดูกาล เครื่องมือที่ใช้ในการเกษตรสมัยก่อนจะเป็นเครื่องมืออย่างง่าย ๆ เช่น ไถ คราด จอบ เสียม เคียว ไร่ วัจ ควาย ในการไถนา เครื่องทุ่นแรงอื่น ๆ แทบจะไม่มีเลย กล่าวได้ว่า การใช้เทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำการทำงานทุกประเภทจะต้องอาศัยแรงงานคนเป็นหลัก ซึ่งนับว่าแรงงานคนเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในสังคมชนบทดั้งเดิม การไถนา ใช้เครื่องมือคือ ไถ คราด ไร่ วัจ ควาย ไถไปตามที่นาที่ต้องการไถ ใช้คนในการจับคันไถและบังคับวัวควาย ซึ่งเป็นเทคโนโลยีอย่างง่าย วิธีใช้ก็ง่าย ไม่ต้องเติมน้ำมัน

ใช้แต่แรงคนและแรงสัตว์ ซึ่งโดยทั่วไปการไถนา เราคิดว่างานประเภทดังกล่าวเป็นงานของผู้ชาย เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงผู้หญิงหลายคนในชนบทสามารถที่จะไถนาเปลี่ยนกับชายเพื่อให้ผู้ชายได้พัก หรือในกรณีที่มีแรงงานน้อยหรือสามีเสียชีวิต ผู้หญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัวก็สามารถทำหน้าที่ในการไถนาได้ การทำนาในชนบท ผู้หญิงและชายสามารถทำงานช่วยเหลือกันได้ในทุกขั้นตอนของการทำนา อย่างเคียงป่าเคียงไหล่ การทำงานจะเป็นในลักษณะยืดหยุ่นมากกว่าการแบ่งงานที่ชัดเจนอย่างในความคิดของคนในสังคม ส่วนลูก ๆ ที่สามารถทำงานได้ก็จะออกไปช่วยพ่อแม่ทำงานในนาด้วย เพราะสมัยก่อนการทำงานนอกบ้านมีน้อยมาก จะทำงานตามฤดูกาล และหากินอาหารตามธรรมชาติตามฤดูกาลในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ดังผู้อาวุโสในชุมชนเล่าว่า “แต่ก่อนทำนากันจริง ๆ เพราะไม่รู้จะไปทำอะไรกัน แต่ก็ไม่พอกินเพราะลูกมาก ทำนาก็ได้ผลผลิตน้อย บางปีฝนก็แล้ง บางปีน้ำก็ท่วม นาไร่หนึ่งได้ประมาณ 10 - 15 ถึงเท่านั้น จึงต้องไปหาของป่าแลกข้าวตามหมู่บ้านต่าง ๆ อยู่กันแบบอด ๆ อดยาก ๆ” การผลิตข้าวได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น พื้นที่นามีสภาพดินที่มีสารอาหารให้แก่ข้าวต่ำ เพราะมีการทำนาทุกปีแต่มีการบำรุงดินน้อย ทำให้ดินขาดสารอาหาร และขาดปุ๋ยที่อุดมสมบูรณ์ ไม่มีน้ำพอเพียงเพราะต้องรอแต่น้ำฝนตามฤดูกาลไม่มีการกักเก็บน้ำโดยวิธีอื่น ทำให้น้ำไม่พอใช้ในการทำนาจึงทำให้ข้าวที่ปลูกไว้ตายไปบางส่วน เทคนิควิธีการในสมัยก่อนมีน้อยเช่น การใช้เครื่องจักรน้อย การใส่ปุ๋ยมีแต่ปุ๋ยคอก การใช้ยาฆ่าแมลงยังไม่มี ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ น้อยมาก ประมาณไร่ละ 10 - 15 ถึงปัจจุบันได้ไร่ละประมาณ 40 - 50 ถึง การใช้พันธุ์ข้าวสมัยก่อนจะใช้พันธุ์พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตต่ำ การทำนาในสมัยก่อนจะทำกันทุกครัวเรือนถ้าใครไม่มีก็จะเช่าที่คนอื่นทำ หรือไม่ก็รับจ้างทำในที่นาของคนอื่นบ้าง การทำนาต่างคนต่างทำ ค่อยทำไป ทำให้ต้องใช้เวลามากในการทำนา มีการจ้างแรงงานน้อย จะมีก็การมาเอามือเอากองในหมู่บ้าน เครือญาติเดียวกันเท่านั้น

สตรีที่ไม่ได้แต่งงาน ในสมัยก่อนเป็นแรงงานสำคัญและมีส่วนช่วยในด้านการเกษตรของครอบครัวในทุกด้าน เพราะหญิงสมัยก่อนไม่ได้ไปทำงานนอกบ้าน จึงต้องทำงานทุกอย่างช่วยพ่อแม่ สมหญิง เล่าให้ฟังว่า “เมื่อก่อนคนในชุมชนมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักเมื่อโตขึ้นสามารถทำงานได้พ่อแม่ก็จะสอนให้ช่วยทำงานที่ง่าย ๆ ก่อน เช่น ช่วยเลี้ยงน้อง กวาดบ้าน

ล้างด้วยล้างขาม ถ้าโตเป็นสาวก็จะให้ช่วยทำนา เช่น ช่วยถอนกล้า ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว เมื่อหมดฤดูทำนาก็จะติดตามแม่ไปเก็บใบตองมาไฟขาย ต่อมามีการออกไปรับจ้างทำใบยาที่โรงบมบ้านทา และเชียงใหม่ ไปพักที่ทำงาน พอถึงฤดูทำนาต้องกลับมาช่วยพ่อแม่ทำนาให้เสร็จก่อน" ส่วนสตรีที่แต่งงานแล้วจะมีบทบาทในการทำการเกษตรได้พอกับสามี เพราะในการทำงานในด้านเกษตรในสมัยก่อนจะทำกันเป็นครอบครัว ใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นผู้หญิงจะต้องทำงานทุกอย่างเป็น เพื่อจะเปลี่ยนกันพัก หรือเมื่อมีความจำเป็น เช่น สามีป่วย พิกการหรือเสียชีวิต

บริเวณบ้านของชาวบ้านมักจะปลูกต้นไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง ลำไย กระท้อน เป็นต้น โดยจะปลูกรอบ ๆ บริเวณที่ดินของบ้านซึ่งสมัยก่อนยังมีพื้นที่ในบริเวณรอบบ้านกว้างขวางอยู่ ปลูกไว้สำหรับรับประทานในครอบครัวหรือแบ่งให้ญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้ ๆ กัน ไม่ได้ปลูกเพื่อขายในเชิงพาณิชย์ อย่างปัจจุบัน ส่วนที่ดินใกล้ตัวบ้านจะปลูกพืชพวกสวนครัว เช่น ตะไคร้ ชิงช้า ชะอม พริก เป็นต้น ตามริมรั้วจะมีปลูกพวกผักบั้ง ผักตำลึง กระถิน ขึ้นอยู่โดยทั่วไป ซึ่งปลูกสลับกับดอกไม้สำหรับไว้ดูเล่น การหาพันธุ์พืชผักมาปลูก ดูแลเอาใจใส่ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยคอกตลอดจนการเก็บผักไปเพื่อนำมาประกอบอาหารบริโภคในครัวเรือน แจกจ่ายให้ญาติพี่น้องหรือแบ่งนำไปขาย แลกเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น หน้าที่ดินกล่าวเหล่านี้เป็นหน้าที่หลักของสตรีแม่บ้าน โดยทั่วไปคิดว่า การเตรียมดินนั้นจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้ชาย แต่จากความเป็นจริงกลับเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องทำ เพราะถือว่าเป็นงานเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือกิจกรรมดังกล่าวมีคำว่า ครัวอยู่ด้วย จึงถือว่าเป็นบทบาทนี้หน้าจะเป็นหน้าที่ของสตรี เพราะมีหน้าที่เกี่ยวกับในครัวในบ้านอยู่แล้ว สมหมาย สมปอง สมใจ เล่าให้ฟังว่า " สมัยก่อนพอเข้าหน้าฝน แม่บ้านจะเตรียมปลูกพืชผักสวนครัว พวกผักกาด ผักชี ต้นหอม มะเขือเทศ ไว้ทั้งบริเวณคุ่มบ้านโดยจะรอบรั้วไม้ไผ่ที่สานเป็นแผ่นมีตาห่างเล็ก ๆ กันไว้ เปิด เข้าไปกิน และนำไปปลูกไว้ที่นา บริเวณที่ที่เป็นปลวก (เป็นพื้นที่ที่มีดินสูงกว่าบริเวณอื่น ๆ ในทุ่งนา ชาวนาจะใช้บริเวณนี้ปลูกกระท่อม ปลูกผักไว้ในเวลาที่ทำนา) พอถึงฤดูทำนา ไปทำนาก็เก็บพืชผักเหล่านี้มาทำอาหารเลี้ยงกันไม่ต้องซื้อ"

นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด สุนัข โดยจะเลี้ยงปล่อยให้หากินเองตามบริเวณรอบบ้าน มีการให้อาหารในตอนเช้าเย็นหน้าที่นี้เป็นหน้าที่หลักของแม่บ้านที่ต้องทำเพราะถือเป็นงานที่ทำอยู่กับบ้านอย่างหนึ่ง มีการเลี้ยงสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย หมู ไว้สำหรับใช้งาน และขายเป็นเงินเก็บอีกทางหนึ่งของครอบครัว หน้าที่ในการเลี้ยงดูสัตว์เหล่านี้เป็นหน้าที่ของผู้หญิงอีก เพราะถือว่าผู้หญิงอยู่บ้านไม่มีงานทำมาก ต้องเป็นคนดูแลเอาใจใส่ แม่หลวงแก้ว อายุ 84 ปี เล่าให้ฟังว่า "สมัยก่อนลำบากมาก เลี้ยงลูกไปด้วย และต้องดูแลวัวควายด้วย ตอนเช้าจะปล่อยให้วัวควายไปกินหญ้าที่ทุ่งนา แม่หลวงแก้วก็จะตักน้ำเตรียมไว้ พอดูแลลูกให้ลูกหลับ ก็จะไปต้อนวัวต้อนควาย ให้กลับมากินน้ำ เมื่อกินน้ำเสร็จก็ไล่ให้ไปหาหญ้ากินในทุ่งนาอีกตอนเย็นก็ไปต้อนกลับมา ถ้ามีลูกสาวที่โตพอที่จะดูแลน้องได้ก็จะให้ดูแลน้องในเวลาที่ไปต้อนวัวควาย ในช่วงนั้น แม่หลวงแก้วก็จะหากบ หาเขียดไปด้วย เพื่อนำมาทำอาหารในตอนเย็น สมัยก่อนมีอาหารตามธรรมชาติมากไปหาไม่นานก็พอกินในครอบครัว ในช่วงฤดูการทำนาวัวควายจะปล่อยให้ไปกินหญ้าไม่ได้เพราะจะไปกินข้าวที่ปลูกใหม่ ชาวบ้านจะนำวัวควายไปผูกหลักไว้ตามทุ่งนาที่ยังไม่ได้ปลูกข้าว จะผูกไว้เป็นเวลากะว่าวัวควายจะกินหญ้าบริเวณนั้นหมด ก็จะไปย้ายที่ให้ใหม่ หน้าที่ในการไปย้ายที่จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง แม่หลวงแก้วก็เช่นกันได้ไปย้ายวัว พอดีจังหวะไม่ดีวัวตกใจกลัววัวฝูงอื่นที่มาหากินในบริเวณนั้น จึงวิ่งหนี ได้ลากแม่หลวงแก้วไปด้วยทำให้แม่หลวงแก้วขาหัก" นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นอันตรายในการทำงานของผู้หญิงในอดีต

สำหรับการหาอาหารตามธรรมชาติในอดีต เป็นงานหลักอีกงานหนึ่งที่ผู้หญิงในชนบทที่จะต้องทำตลอดช่วงฤดูกาล ถ้าไม่ทำก็ไม่มีอาหารมาเลี้ยงครอบครัว สมหญิง เล่าให้ฟังว่า "สมัยก่อนออกไปหาอาหารตามทุ่งนา ตามป่ากับแม่เป็นประจำ แม่จะสอนวิธีการหาสัตว์ หรืออาหารต่าง ๆ ว่า ส่วนใหญ่จะต้องหาอย่างไร หาที่ไหนที่มันชอบอยู่ ถ้าทำตามอย่างแม่สอนก็จะหาได้จริง ๆ สมัยก่อนอาหารตามธรรมชาติจะมีมากมีพอสำหรับคนในชุมชน และจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามฤดูกาล ช่วงหน้าฝน ก็จะมีพวกปลา กุ้ง หอย ปู เห็ด หน่อไม้" สำหรับการจับสัตว์พวกปลา โดยการใช้แหทอด ลากอวน เป็นหน้าที่ของผู้ชาย ถ้าเป็นการไปซื้อปลาซื้อกุ้ง จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง และในส่วนของ การไปหากบ หาเขียดในเวลากลางคืนโดยใช้

ไฟส่อง เป็นหน้าที่ของผู้ชาย ทั้งนี้อาจเป็นงานที่เสี่ยงอันตรายจึงให้ผู้ชายเป็นผู้หา และผู้หญิงต้องดูแลลูกอยู่กับบ้าน จึงไม่ได้ไปทำในงานนี้ แต่สตรีบางคนก็ไปช่วยสามีหรือไปเป็นเพื่อนก็มีบ้าง

ปัจจุบันการทำงานในภาคการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา มีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ดังเช่น สมปอง กล่าวว่าการทำนาในสมัยนี้ มีรถไถไถนาแทนวัวควาย ไถนาวันสองวันก็เสร็จ เพราะที่นาที่ไม่มีเยอะทำไร่ไถกินในครอบครัวเท่านั้น ทำให้การทำนาใช้เวลาน้อยลง บางอย่าง เช่น ปลูก เกี่ยว และตี จะจ้างเกือบทุกอย่างทำให้เสร็จเร็ว ทำเองหมดไม่ไหว เสร็จไม่ทันเขา ทำอย่างอื่นมีรายได้ดีกว่า ข้าวก็ราคาถูก” สมใจ กล่าวไว้ว่า “ การทำนาสมัยนี้ส่วนใหญ่จะจ้างเขาทำหมด เหมือนกับซื้อข้าวตัวเองกิน ต้องซื้อปุ๋ย ซื้อยาฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า ต้องใช้เงินหมด แต่ข้าวก็ราคาถูก ทำไร่ไถกินเท่านั้น” ส่วนสมหมาย เล่าว่า “การทำนา ทำสวนสมัยนี้ต้องใช้สารเคมีมาช่วย ทำให้เป็นผลต่อธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ก็มีน้อยลง เพราะไม่มีครุณิยมเลี้ยงกันอีกเพราะหลายสาเหตุ เช่น เลี้ยงหมูซึ่งจะเหม็นรบกวนชาวบ้านเพราะบ้านติดกัน ไม่มีเวลาดูแลเพราะไปทำงานนอกบ้าน “ จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบถึงการผลิทางการเกษตรในชนบทที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง เช่น เรื่องพื้นที่ในการถือครองในแต่ละครอบครัวมีพื้นที่ลดลงเนื่องจากการขายที่ให้กับนายทุนเพื่อนำไปทำรีสอร์ท บ้านจัดสรร และเกิดจากการแบ่งที่ให้แก่ลูกหลานทำให้มีพื้นที่ในการทำนาในแต่ละครอบครัวน้อยลง เหลือแล้ว ครอบครัวละประมาณ 3 ไร่ การใช้เทคนิคและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วย เช่นการใช้รถไถ รถยนต์มาขนข้าวแทนวัวควาย การใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง มากขึ้น การใช้ข้าวพันธุ์ที่เจ้าหน้าที่เกษตรมาแนะนำ มีการจ้างแรงงานในการทำมากกว่าการช่วยเอามือกัน ทำให้การทำนาสมัยนี้ใช้เวลาน้อย แต่ลงทุนมาก การไถนาโดยใช้รถไถ ส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นคนไถเพราะต้องใช้แรงมาก ส่วนในขั้นตอนอื่น ๆ ก็จะช่วยกัน เช่นการใส่ปุ๋ย ใส่ยาฆ่าแมลง ถอนหญ้า จ้างที่เป็นงานใหญ่ ๆ เช่น ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ตีข้าว เป็นต้น ชาวนายากจนและชาวนารับจ้างถูกบังคับให้บุกเบิกที่ดินทำการผลิตใหม่ ซึ่งให้ผลผลิตที่ไม่ดีนัก แต่ขณะเดียวกันการเติบโตของตลาดแรงงานในเมืองจากการส่งเสริมการผลิตสินค้าประเภททดแทนการนำเข้า การถือครองที่ดินซึ่งมีขนาดเล็กลง การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต การจ้างแรงงานรับจ้าง และการใช้รถไถแทนแรงงานสัตว์ ได้ทำให้บทบาทของสตรีในฐานะเป็นผู้ผลิตในภาคเกษตร ค่อย ๆ ลดความสำคัญลงตามลำดับ การใช้แรงงานสัตว์

ไถนาเป็นการทำงานอย่างซ้ำ ๆ ค่อยเป็นค่อยไป เพราะผู้ผลิตจำเป็นต้องเว้นช่วงเวลาให้สัตว์ใช้งานได้ พักเอาแรง และทำให้สตรีสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมการผลิตได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านพลังกำลังของสตรีแต่อย่างไร แต่การใช้รถไถมักเป็นการทำงานอย่างรวดเร็ว และจำเป็นต้องใช้พลังกำลังค่อนข้างมากในการบังคับรถไถให้ทำงานตั้งแต่เช้าจนเย็น โดยไม่มีความจำเป็นต้องหยุดพัก นอกเหนือจากเวลาอาหารเท่านั้น สำหรับหน้าที่ในการตัดและจัดการ เมล็ดพันธุ์ ซึ่งสตรีเคยรับผิดชอบ ถูกทดแทนด้วยพันธุ์ปรับปรุงใหม่ที่ซื้อจากกลุ่มธุรกิจการเกษตร หรือการปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยคอกทดแทนไปและถูกแทนที่ด้วยปุ๋ยเคมี รวมทั้งการปลูกพืชผักเป็นอาหารก็ทดแทนไปและแทนที่ด้วยการซื้อผักสดจากตลาด จะเห็นได้ว่าสตรีมีบทบาทในกิจกรรมการผลิตแต่โดยเฉพาะในส่วนของการปลูก หรือดำนาและเก็บเกี่ยวเท่านั้น แต่การไถนา การฟาดข้าว หรือการขนย้ายนั้น จะเป็นกิจกรรมการผลิตที่ผู้ชายเป็นแรงงานหลัก จึงทำให้ให้การทำนาในปัจจุบันใช้เวลาน้อยลง

การทำสวนลำไย จะนิยมทำกันมากขึ้น จะทำเป็นสวนไม่ปลูกในคุ่มบ้านเหมือนสมัยก่อน หน้าที่ในการดูแลจะช่วยกันทั้งพ่อบ้านและแม่บ้าน มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วย เช่น พวก เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า นำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและแมลง ปุ๋ยเคมีมาใช้ในการทำการเกษตร ทำให้การลงทุนในการทำสูงขึ้นและเป็นอันตรายต่อสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติ ก่อให้เกิดผลต่ออาหารตามธรรมชาติพวกปู ปลาลดน้อยลง หรือนำมารับประทานไม่ได้ สำหรับหน้าที่ในการดูแล ให้น้ำ ใส่ปุ๋ย ถางหญ้า รวมทั้งการเก็บผลผลิต ทั้งแม่บ้านและพ่อบ้านจะช่วยกันทุกอย่าง ถ้าว่างจากการทำงานอื่น ดังสมปอง กล่าวว่า " ถ้าไม่ได้ไปทำงานรับจ้างอย่างอื่นก็ต้องไปช่วยกันดูแลสวนลำไย ทั้งใส่ปุ๋ย ให้น้ำ พรวนดิน" สมปอง กล่าวอีกว่า " เดิมนั้นไม่ค่อยมีเวลา มาทำผักสวนครัวเพราะต้องไปทำงานนอกบ้าน จะปลูกผักที่ไม่ต้องดูแล ปลูกไว้ตามธรรมชาติ เช่น พวกขิง ข่า ตะไคร้ ไม้ใช้ประกอบทำน้ำพริกแกงเท่านั้น ที่คุ่มบ้านก็มีไม่มาก ผักอื่น ๆ ก็ซื้อเอาที่ร้านค้าสะดวกสบายขึ้น" จะเห็นได้ว่างานในด้านการเกษตรบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง โดยเฉพาะการปลูกพืชผักเป็นอาหารก็ทดแทนไปและแทนที่ด้วยการซื้อผักสดจากตลาด การหาอาหารตามธรรมชาติมีน้อยลง เพราะอาหารมีน้อยถูกคนทำลายป่า เพื่อนำมาทำสวน ถูกสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรต่าง ๆ จึงทำให้อาหารตามธรรมชาติลดน้อยลงแต่ก็ยังมีการไปหาบ้าง

การเลี้ยงสัตว์น้อยลงจะมีเฉพาะไก่ เลี้ยงไว้ตามบ้านประมาณ 10-20 ตัวเท่านั้น การเลี้ยงก็เลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามบ้าน ให้อาหารพวกปลายข้าว โปรยให้เข้าเียนไคร่บ้าง ก็ทำ ในด้านการเลี้ยงสัตว์ก็เช่นเดียวกัน สตรีเป็นแรงงานหลักแต่เฉพาะในการเลี้ยงไก่ ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นการเลี้ยงเพียงจำนวนน้อย เพื่อเป็นรายได้เสริมมากกว่าที่จะเป็นรายได้หรืออาชีพหลักของ ครอบครัว

สตรีที่ไม่แต่งงานจะมีหน้าที่ในการทำการเกษตรในด้านต่าง ๆ น้อยลง เพราะต้องไป เรียนหนังสือ บางคนไปทำงานในนิคม ไม่ได้หยุดงานจึงไม่มีเวลามาช่วยจะช่วยเหลือเป็นพวกการเงิน เพื่อนำมาจ้างงานแทน หน้าที่ในด้านการเกษตรลดน้อยลงเพราะมีเทคโนโลยีมาช่วยมากขึ้น และมีการจ้างงานทำมากขึ้น ทำให้ใช้เวลาในการทำน้อยลงแต่ใช้ทุนมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีทางการผลิต ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และเกษตรกรรายย่อยจำต้องยอมจำนนต่อการเปลี่ยนแปลงโดยการขายที่ดินของตนให้กับนายทุนรายใหญ่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นการริเริ่ม นำเอาเครื่องมือการผลิตใหม่ๆ มาใช้กับการทำนาทำสวน ทำให้ความต้องการแรงงานลดน้อยลง และจากการสอบถามความคิดเห็นสตรีที่ยังไม่แต่งงานและทำงานในโรงงานนิคมถึงหน้าที่ในการ ช่วยเหลือการทำนาในครอบครัวส่วนใหญ่จะช่วยเหลือในเรื่องค่าใช้จ่ายในการจ้างงานแทน แรงงานตัวเอง ซึ่งพ่อแม่ก็พอใจและไม่เรียกร้องให้มาช่วยในงานด้านนี้อีก

3. บทบาทในการหารายได้นอกบ้าน

อดีตก่อนการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ส่วนหนึ่งเกิดจาก บริบททางกายภาพ คือเส้นทางคมนาคม นางละมัย นางละมุน และนางละม่อม เล่าให้ฟังใน ทำนองเดียวกันว่า คนรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ส่วนใหญ่จะมีอาชีพการเกษตรและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ และเมื่ออยู่นอกฤดูกาลการเกษตร ก็จะไปรับจ้างนอกบ้านบ้างเป็นครั้งคราว หรือรับงาน มาทำที่บ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ พืชผลทางการเกษตรผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งก็เก็บไว้บริโภค ส่วนที่เหลือก็ ขายให้ชาวบ้านใกล้เคียง มีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ช่วยกันทำกิจกรรมในครัวเรือน รูปแบบการ ค้าจะเป็นการขายปลีกอยู่กับบ้าน สตรีที่ไม่ได้แต่งงานพอโตขึ้นพอจะช่วยงานด้านเศรษฐกิจของ ครอบครัวได้ก็จะให้ช่วยทำงานหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว เช่น การหาของป่า หาอาหารตาม

ธรรมชาติมาขาย เก็บใบตองมาไฟขาย ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือไปรับจ้างทำงานในนาในช่วงฤดูทำนา เช่น รับจ้างปลูกข้าว เกี่ยวข้าว เป็นต้น ส่วนจากการสัมภาษณ์สตรีที่แต่งงานแล้วส่วนใหญ่จะทำงานอยู่ในหมู่บ้านไม่ค่อยออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เนื่องจากมีภาระต้องดูแลลูก ๆ พ่อแม่ที่ยังอยู่ร่วมครอบครัวเดียวกัน หากออกไปทำงานนอกหมู่บ้านก็จะเป็นไปในลักษณะไปเช้ากลับเย็น

สำหรับการค้าขายในสมัยก่อนที่เป็นธุรกิจขนาดใหญ่หรือขนาดย่อมจะมีน้อยมาก ที่ค้าขายกันจะมีเพียงเป็นการค้าขายของชำ หรือของเบ็ดเตล็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในหมู่บ้านเท่านั้น จะมีสตรีเดินทางไปซื้ออาหารแห้ง อาหารสด และของใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่ต่างหมู่บ้านเพื่อนำมาจำหน่ายให้กับคนในหมู่บ้าน แม่หลวงสา เล่าให้ฟังว่า “เมื่อก่อนในหมู่บ้านมีคนค้าขายไม่มากนักมีประมาณ 2 – 3 คนเท่านั้นที่ค้าขายในหมู่บ้าน เพราะฐานะเขาดีเขามีกิจกรยานยนต์ก่อนคนอื่นในหมู่บ้านสามารถที่จะไปซื้อของที่ตลาดต่างหมู่บ้านมาขายได้” แม่หลวงสาแก่วิพุดในทำนองเดียวกันว่า “การค้าขายเมื่อก่อนมีน้อยเพราะต้องไปซื้อของต่างหมู่บ้าน และคนในหมู่บ้านก็ไม่ได้ซื้อของอะไรมากมาย จะมีพวกพริก พวกเกลือ เนื้อบ้างเท่านั้น เพราะยากจนกันหมด”

ปัจจุบันจากการสัมภาษณ์และสังเกตสมาชิกกลุ่มสตรีแม่บ้านในชุมชน ทราบว่า สตรีที่แต่งงานแล้วในชุมชนจะมีการทำงานที่หลากหลายมากขึ้นและมีการทำงานตลอดปี สมหมาย กล่าวว่ “ตัวเองมีงานทำตลอดปี ทำนาที่ใช้เวลาน้อยลงเพราะที่มีน้อย จ้างเขาทำด้วย ในช่วงที่ว่างจากการทำนา จะไปรับจ้างทำงานต่าง ๆ เช่น ทำงานใบยา รับจ้างคัดลำไย รับจ้างแกะลำไย เป็นต้น ถ้าหมดงานนี้ก็จะมีงานอื่นมาจ้างเกือบตลอดปี จึงไม่ค่อยได้พักเท่าไร” ส่วน สมใจ หลังจากว่างจากการทำนา สมใจจะช่วยสามี ทำตู้ไม้ขาย มีลูกชาย 2 คน กำลังเรียนอยู่ทั้งสอง สมใจ กล่าวว่ “เมื่อก่อนไปทำตู้ขายต่างจังหวัดกับสามีแต่เดี๋ยวนี้เศรษฐกิจไม่ดีเลยกลับมาทำตู้อยู่ที่บ้านก็พออยู่ได้ และเป็นห่วงลูกด้วยไม่มีใครดูแลเพราะแยกบ้านอยู่ต่างหาก พี่ก็จะช่วยซัดตู้ใส่สีตู้ และบางครั้งก็ไปขายตู้กับสามี ถ้าว่างก็จะรับจ้างถักผ้าเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง” ส่วน ละมัย มีอาชีพขายของชำ สามีมีอาชีพช่างไม้ทั่วไป มีลูก 2 คน ชาย 1 หญิง 1 กำลังเรียนหนังสืออยู่ทั้งสอง กล่าวว่ “ครอบครัวของพี่ไม่มีที่ทำนา พี่จึงทำอาชีพค้าขายโดยไปซื้อของจากตลาด

ต่างหมู่บ้านมาขาย โดยจะแวะขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ ก่อนจะมาถึงบ้าน และก็นำมาวางขายต่อที่บ้านเป็นประจำทุกวัน รายได้ก็จะเป็นค่าใช้จ่ายทุกอย่างในครัวเรือน ฤดูลำไย ช่วงที่ว่างจากการขายของ คือช่วงก่อนเที่ยงจะหารายได้เพิ่มโดยรับจ้างแกะลำไยไปด้วย" จะเห็นได้ว่าสตรีในปัจจุบันมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจครัวเรือนมากขึ้น ทั้งที่ทำงานอยู่กับบ้านและทำงานนอกบ้าน หากออกไปทำงานนอกหมู่บ้านจะเป็นลักษณะเข้าไปเย็นกลับ แม่บ้านที่ทำงานรับจ้างอยู่กับบ้าน เช่น รับจ้างซักผ้า ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ และช่วยงานหัตถกรรมของครัวเรือน ส่วนที่ไปรับจ้างนอกบ้าน เช่น รับจ้างแกะลำไย คัดลำไย ทำใบยา ทำงานในโรงงานซิงและรับจ้างปลูกข้าว เกี่ยวข้าวตามฤดูกาล ส่วนที่ไปทำงานนอกบ้านไปค้างคืน เช่น ไปค้าขายตู้ต่างจังหวัด ติดตั้งกระจกต่างจังหวัดกับสามี รับจ้างเป็นแม่บ้าน เป็นต้น และจากการสอบถามแม่บ้านที่มีอายุน้อยว่าทำไมไม่ไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีรายได้ดีกว่า รับจ้างทำงานในหมู่บ้าน ได้รับคำตอบว่า อยากไปเหมือนกัน บางคนตอบว่า การศึกษายังไม่ถึง ม.3 บางคนเป็นห่วงลูกไม่มีใครดูแลหาข้าวหาปลาให้ลูก นอกจากนี้ยังทราบว่าแม่บ้านหรือผู้หญิงที่แต่งงานแล้วไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมหลายคน แต่จะเป็นพวกที่ไม่มีภาระทางครอบครัว เช่น ยังไม่มีลูก หรือมีลูก แต่มีแม่หรือมีญาติ คอยดูแลแทน คอยทำงานบ้านแทน หากเป็นไปได้ ทุกคนอยากไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม เนื่องจากรายได้ดี แม้จะมีข่าวว่ามีสารพิษที่เป็นอันตรายแก่ร่างกาย ซึ่งอาจถึงแก่ชีวิตก็ตาม

บทบาทหน้าที่ในงานอื่น ๆ ของสตรีที่ยังไม่ได้แต่งงานจะไม่ค่อยมีบทบาทมากเพราะจะอยู่ในวัยของการศึกษา ปัจจุบันชุมชนนิยมส่งให้ลูกเรียนหนังสือในภาคบังคับทุกคน และเมื่อจบการศึกษาแล้วทุกคนจะมุ่งประกอบอาชีพ จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและผู้อาวุโสในชุมชนทราบว่า สตรีโสดในชุมชนส่วนใหญ่จะเข้าไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน เพื่อหารายได้มาช่วยครอบครัว แต่บางส่วนที่พ่อแม่มีฐานะดี สามารถส่งเสียให้ลูกเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อต้องการให้ลูกได้ทำงานดี ๆ โดยเฉพาะอยากให้ลูกได้รับราชการ เช่น ตำรวจ ครู หมอ พยาบาล เป็นต้น ส่วนสตรีที่ไม่ได้ทำงานในนิคม ซึ่งเป็นส่วนน้อยในหมู่บ้านจะทำงานเช่นเดียวกับสตรีแม่บ้าน คือทำงานด้านเกษตรของครอบครัว และรับจ้างต่าง ๆ ตามช่วงฤดูกาล ดังเช่น กรณีของ

สมหญิง สมหวัง เป็นสตรีที่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรและรับจ้างทั่วไป ซึ่งจะม้งานทำตลอดปี และมีรายได้ช่วยเหลือครอบครัวเป็นอย่างมาก

จะเห็นว่าสตรีที่แต่งงานแล้ว กับสตรีที่ยังไม่แต่งงานมีบทบาททางเศรษฐกิจทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นปรับเปลี่ยนไปตามสถานภาพ และสภาพแวดล้อมในชุมชน เช่น แม่บ้านที่แต่งงานแล้วจะมีบทบาทในด้านงานบ้านค่อนข้างชัดเจน เป็นหลักของครอบครัว

ตอนที่ 3 เจื่อนไขและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของสตรี

จากการศึกษาถึงบทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจในครัวเรือนในครั้งนี้ พบว่ามีเจื่อนไขและปัจจัยดังต่อไปนี้

3.1 ด้านวัฒนธรรม

ในสังคมชนบทไทยมี วัฒนธรรม ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการกำหนด สถานภาพ และบทบาททางสังคมของหญิงชายแพร่กระจายอยู่มากมายในชีวิตประจำวัน คือ ผู้หญิงเป็นแม่บ้านแม่เรือน มีหน้าที่ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก เป็น แม่ เป็นภรรยา เป็นแม่บ้านเป็นผู้ตาม เป็นเพศที่อ่อนแอต่อยกว่าผู้ชายในทุก ๆ ด้าน จากการสัมภาษณ์และสอบถามแม่บ้านในชุมชนให้ข้อมูลในทำนองเดียวกันว่า ผู้หญิงทุกคนต้องทำงานบ้าน เป็นแม่บ้าน ถือว่าลูกผู้หญิงทุกคนต้องทำงานบ้านเป็นหลักมีหน้าที่บริการทุกคนในครอบครัว ส่วนผู้ชายมีหน้าที่ หาเลี้ยงครอบครัวเป็นพ่อ เป็นสามี เป็นผู้นำในครอบครัว ผู้หญิงต้องให้ความเคารพ ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ชาย เป็นผู้หญิงต้องไม่ดูหมิ่นดูแคลนหรือแสดงกิริยาที่เป็นการลบหลู่ต่อสามี ดังเช่น เวลานั้นคุยกันผู้หญิงต้องนั่งในที่ต่ำกว่า ชักเสื้อผ้ารัดผ้าต้องแยกชักไม่ชักปนกัน เวลาตากผ้าของผู้ชายต้องตากเสื้อผ้าผู้ชายให้อยู่ในที่สูงกว่า เวลารัดผ้าก็ต้องรัดผ้าของผู้ชายก่อนเป็นต้น

ละมัย เป็นแม่บ้านประกอบอาชีพขายของชำ กล่าวว่า " เรื่องงานบ้านเกือบทุกอย่างเป็นเรื่องของผู้หญิงหมด จะหาผู้ชายที่จะมาช่วยยากมาก ผู้ชายในหมู่บ้านของเราส่วนใหญ่ยังเป็นคนสมัยเก่าอยู่ เขาจะพูดกันในหมู่ผู้ชายว่า ถ้าช่วยทำงานบ้านผู้หญิงจะได้ใจ จะไม่เคารพ

เชื้อฟุ้ง จึงทำให้ผู้ชายยังไม่ช่วยงานผู้หญิงมากนัก จะช่วยเมื่อผู้หญิงไม่อยู่หรือจำเป็นต่อตัวเองเท่านั้น”

ละมูน เป็นแม่บ้านประกอบอาชีพขายอาหาร กล่าวว่า “งานบ้านยังเป็นงานหลักของผู้หญิงที่ต้องทำ เรามีงานทำ เขาก็มีงานทำ เขาก็ไม่ช่วยงานบ้าน ถ้าเขาวางงานเขาก็จะช่วยบ้างเป็นบางอย่างเช่นดูแลลูก ทำอาหารที่เขาชอบ คนในหมู่บ้านยังถือกันอยู่ว่างานบ้านเป็นงานของผู้หญิงถ้าให้ผู้ชายทำจะเป็นบาปเป็นบางอย่าง เช่นไม่ควรให้ผู้ชายซักผ้าซิ่น หรือกางเกงใน จะทำให้ไม่เจริญ ทำมาค้าขายไม่ดี”

ละม่อม เป็นแม่บ้านประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป กล่าวว่า “เมื่อเป็นเด็กแม่จะสอนให้ช่วยทำงานบ้านเกือบทุกอย่าง ต้องช่วยดูแลน้อง ส่วนพี่ชายไม่ได้ทำงานบ้านมากนัก และมีโอกาสได้เรียนสูงจนสามารถทำงานราชการได้ ส่วนตัวเองเป็นผู้หญิงไม่ได้เรียนสูงเพราะไม่มีเงินส่งทุกคนจึงได้เรียนแค่ ป.6 ตามที่เขาบังคับเท่านั้น”

ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงได้ถูกกำหนดขึ้นตั้งแต่วัยเยาว์ โดยความเชื่อตามค่านิยมที่ว่าหญิงไทยไม่จำเป็นต้องศึกษาสูง เพราะควรจะอยู่กับเหย้า ฝ้ากับเรือน ควรเป็นช่างเท้าหลัง ควรเตรียมตัวเป็นภรรยาและแม่บ้านที่ดีนั้นก็คือการฝึกหัดในเรื่องการดูแลบ้านช่อง อบรมให้เป็นกุลสตรีที่ดี เริ่มจากการที่พ่อแม่ให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ ให้แก่บุตรชายและบุตรสาวโดยคาดหวังถึงการตอบแทนจากบุตรเมื่อเป็นผู้ใหญ่ มีการคาดหวังที่แตกต่างกันจะนำไปสู่ความแตกต่างในบทบาทและสถานภาพของชายหญิงในที่สุด เช่น การศึกษา โดยจะมีแนวโน้มที่จะเลือกสนับสนุนทางการศึกษาให้แก่บุตรชายมากกว่าบุตรสาว ซึ่งให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่า สำหรับเหตุผลในการเลือกสนับสนุนในด้านการศึกษาให้แก่บุตรชายมากกว่าบุตรสาวเพราะผู้ชายสามารถไปในที่ห่างไกลได้ ผู้ชายเป็นผู้นำ หรือเป็นห่วงความปลอดภัยของบุตรสาว ก่อให้เกิดการแบ่งพื้นที่ระหว่างหญิงชายเป็นไปตามที่กำหนด สังคมได้สร้างกลไกทางสังคม หลายอย่างเพื่อรักษาการจัดแบ่งดังกล่าว เริ่มตั้งแต่มาตรการการอบรมสั่งสอนและการปฏิบัติในชีวิตประจำวันดังที่เราจะเห็นลูกชายสามารถออกไปเล่นกับเพื่อนหรือเที่ยวเตร็ดเตร่นอกบ้านได้ เรียนรู้เรื่องเพศได้ ส่วนเด็กผู้หญิงจะเล่นอยู่ในบ้านผู้หญิงจะถูกฝึกปฏิบัติว่า ถ้าจะไปไหนไกล ๆ ไม่ควรไปคนเดียว ควรมีเพื่อนหรือพ่อแม่ไปด้วย รวมทั้งมาตรการที่เข้มงวดถ้าผู้หญิงคน

ได้ออกมาอยู่นอกบ้านในสถานที่ที่เป็นส่วนรวมที่อนุญาตแต่ผู้ชายเท่านั้น ก็จะมีการประณามผู้หญิงเหล่านี้ว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี เป็นผู้หญิงสาธารณะ ดอกไม้ริมทาง เป็นต้น ทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดให้อยู่ในบริเวณบ้านมีหน้าที่ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับงานบ้าน อีกทั้งสภาพความด้อยพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในอดีตทำให้ผู้หญิงมีอำนาจและบทบาทต่างๆ ทางสังคมน้อยลง

ในสังคมทุกแห่งหนทั่วโลกผู้หญิงมีส่วนร่วมในการผลิตเป็นอย่างมาก ผู้หญิงเป็นผู้ผลิตที่มีความสำคัญและมีอำนาจค่อนข้างมาก ดูเหมือนว่าอำนาจทางเศรษฐกิจ และความเหลื่อมล้ำทางเพศจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลกันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือในสังคมที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการผลิตและการกระจายทรัพยากรมาก การเอารัดเอาเปรียบและความเหลื่อมล้ำทางเพศจะมีน้อย แต่ในทางกลับกันในสังคมที่มีผู้หญิงมีส่วนร่วมในการผลิตน้อย หรือมีส่วนร่วมในการผลิตเพียงอย่างเดียวแต่ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและควบคุมการผลิต และการกระจายทรัพยากร การเอารัดเอาเปรียบและความเหลื่อมล้ำทางเพศจะมีมาก การที่ผู้หญิงเป็นผู้ผลิตที่สำคัญในกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงเป็นเพศที่สังคมต้องเข้ามาควบคุม ครอบงำและบงการในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกีดกันผู้หญิงออกจากวิธีการผลิตแบบต่าง ๆ หรือการแบ่งแยกผู้หญิงในรูปแบบของพิธีกรรมทางศาสนา จากความศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบพิธีกรรมให้ผู้หญิงทำหน้าที่เลี้ยงดู และทำงานตามสังคมกำหนดบทบาทเอาไว้ให้

บทบาทของผู้หญิงในชนบทไทย ยังคงมีความผูกพันอยู่กับครอบครัวมากกว่าบทบาทในด้านอื่น ๆ โดยบทบาทอื่นยังถือว่าเป็นบทบาทรอง โดยสตรีจะเลือกทำตามกฎเกณฑ์ของครอบครัวมากกว่าที่จะพยายามปรับตัวให้เข้ากับบรรทัดฐานของงาน เนื่องจากกฎเกณฑ์ของครอบครัว เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งทำให้เชื่อถือได้ว่าการกระทำ หน้าที่ลูกสาว ภรรยาหรือแม่ที่ดี เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แล้วการทำงานในบทบาทอื่น แม้จะมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทำให้งานในบ้านบกพร่อง เป็นการไม่สมควร ทำให้ผู้หญิงในชุมชนเลือกที่จะทำงานที่สามารถกลับมาทำงานบ้านได้ โดยไม่บกพร่อง โดยเฉพาะงานที่สามารถรับมาทำที่บ้านได้ หรืองานที่ทำในหมู่บ้าน เช่น งานเย็บปักถักร้อย งานรับจ้างในภาคเกษตรในหมู่บ้าน งานหัตถกรรมในครัวเรือน และงานที่ไปเข้าเย็นกลับ เช่น งานรับจ้างคัดใบยา แกะขิง คัดลำไย แกะลำไย เป็นงานจ้างชั่วคราว ทำให้เป็นการจำกัดโอกาสของสตรีให้เข้าไปมีบทบาทในด้าน

เศรษฐกิจอื่น ๆ เกิดการแบ่งสรรปันส่วนกันระหว่างหน้าที่ในบ้านและหน้าที่นอกบ้าน ภายในครัวเรือน โดยเฉพาะแม่บ้านที่มีสามีที่มีงานหลักอยู่ เช่น สามีรับจ้างทำตู้ต่างจังหวัด รับจ้างติดตั้งกระจกต่างจังหวัด ทำตู้ในหมู่บ้าน หรือทำหัตถกรรมไม่ในครัวเรือน ผู้ชายเหล่านี้ถือว่าตนเองมีงานหลักเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ จึงยังยึดถือความเชื่อดั้งเดิมที่ว่างานบ้านเป็นงานของผู้หญิง ถ้าผู้ชายทำจะเป็นบาป จะทำให้ครอบครัวไม่มีความเจริญก้าวหน้า ทำให้ผู้หญิงจำต้องมีบทบาทในงานบ้านเป็นหลักอยู่

ปัจจุบันสภาพแวดล้อม เงื่อนไขความจำเป็นในชีวิตของแต่ละบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเน้นความเป็นอยู่อย่างพอมีพอกิน ยึดถือคุณค่าทางจารีตประเพณีที่เน้น กลุ่มญาติและความกลมเกลียวของชุมชนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ที่เน้นความสำคัญการผลิตเพื่อขาย การมีเข้าของจับจ่ายใช้สอยที่ฟุ่มเฟือย วัตถุและเงิน สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสิ่งสำคัญกว่าขนบธรรมเนียมประเพณี และชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ค่านิยมใหม่ ๆ เหล่านี้แพร่กระจายไปตามเทคโนโลยี การสื่อสารคมนาคมที่ก้าวไกลไปทุกหมู่บ้านและทุกซอกมุมประกอบกับการที่สตรีมีโอกาสดำเนินการศึกษาเล่าเรียนที่สูงขึ้น สามารถมีบทบาททำงานนอกบ้าน มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ สามารถพึ่งตนเองได้ มีความเป็นตนเองสูง ครอบครัวที่ทั้งสามีและภรรยาทำงานเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความต้องการ ของภรรยามีสัดส่วนสูงขึ้น ผู้หญิงต้องการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มโอกาสความก้าวหน้าของการทำงาน ประสิทธิภาพของการคุมกำเนิดทำให้จำนวนบุตรลดลง อายุขัยเฉลี่ยของผู้หญิงที่สูงขึ้นกว่าผู้ชาย องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเงื่อนไขให้การปรับเปลี่ยนบทบาทของชายหญิงในครอบครัวเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

บางครั้งการปรับเปลี่ยนบทบาทเกิดขึ้นเพียงภายในครอบครัวเท่านั้น เช่น สามีทำงานบ้านแทนภรรยา ซึ่งต้องทำงานนอกบ้านแต่ก็ไม่สามารถจะแสดงบทบาทอย่างเปิดเผยต่อหน้าชุมชนได้ เพราะสังคมภายนอกยังยึดติดอยู่กับค่านิยมเดิม ๆ ดังนั้นการปรับบทบาทชายหญิงจึงเป็นเรื่องที่จะต้องค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ พ่อแม่รุ่นใหม่ต้องเปลี่ยนวิถีทางการเลี้ยงลูกหญิงชายที่เท่าเทียมกัน โรงเรียนต้องเปลี่ยนวิธีการสอนเกี่ยวกับคุณค่าและการทำงานของชายและหญิงในฐานะมนุษย์ที่มีศักยภาพเท่าเทียมกัน สังคมส่วนรวมต้องได้รับรู้และตระหนักในเรื่องดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงจึงจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

แม้ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน เช่นด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา มีผลทำให้สถานภาพผู้หญิงต้องเปลี่ยนแปลงไป สตรีต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการหารายได้ เลี้ยงครอบครัวอีกแรงหนึ่ง ซึ่งแรงงานหรืออาชีพที่สตรีทำมีต่าง ๆ กัน ต่างความรู้ ความสามารถ ทั้งงานในด้านภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม แต่เรื่องสถานภาพ และสิทธิของสตรีที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบันก็ยังคงปรากฏลักษณะของความไม่เสมอภาคอยู่ แม้ว่าบางอย่างจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับสตรีในแง่ของความไม่ยุติธรรมก็หาได้หมดสิ้นไปไม่

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อบทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจในชุมชนชนบทในปัจจุบัน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงขนาดของครอบครัวจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การสูญเสียที่ดินจากการขายที่ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น เป็นต้น

จากการศึกษาในชุมชนพบว่าโครงสร้างทางครอบครัวของคนในชุมชนได้เปลี่ยนไป จากในอดีตครอบครัวในชุมชนบ้านสันคะยอม มีลักษณะเป็นครอบครัวที่มีบุคคลหลาย ๆ วัย อยู่ร่วมกัน ในบ้านหลังเดียวกัน กล่าวคือมีทั้ง ตายาย หรือปู่ย่า ลุงป้า น้าอา พ่อแม่ พี่น้อง ลูกหลาน เป็นต้น อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ที่เรียกว่าครอบครัวขยาย และเมื่อลูก ๆ โตขึ้น แต่งงานมีครอบครัวก็จะปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน ซึ่งหมู่บ้านสันคะยอมจะมีแนวโน้มเหมือนหมู่บ้านทั่ว ๆ ไปคือ ลักษณะของครอบครัวมีแนวโน้ม เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และเนื่องจากปัจจุบันจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีจำนวนลดลง เนื่องจากมีการวางแผนครอบครัว ตามแนวคิดเรื่องการคุมอัตราการเกิดของประชากร ทำให้ประชากรลดลงอย่างมาก

จากการศึกษาของมูลจากสตรีในชุมชนพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดเล็กมากขึ้น คือเป็นครอบครัวที่มีคน 2 รุ่น คือ พ่อ แม่ ลูก เท่านั้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติมีน้อยลง ผู้หญิงได้รับความช่วยเหลือทางด้านงานบ้าน และการดูแลอบรมลูกน้อยลง ทำให้เด็กได้รับการเรียนรู้ในโรงเรียนมากขึ้น เด็กจะต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับพ่อแม่ และในขณะเดียวกันก็ต้องมีการสร้างค่านิยมและทัศนคติในการที่จะให้อยู่ใน

สังคมแบบโดดเดี่ยวได้ เพราะภาพในอนาคตคนจะถูกทำให้โดดเดี่ยวมากขึ้นจากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผู้หญิงและชายต้องทำงานเพื่อหารายได้ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยนวัตถุที่ต้องการเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม ต่างฝ่ายต่างไม่ต้องพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ การออกทำงานนอกร้าน ทำให้บางกรณีอาจจะต้องแยกกันอยู่ชั่วคราว หรือ ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเพื่อหน้าที่การงาน เป็นผลทำให้มีโอกาสในการหย่าร้างกันในครอบครัวมากขึ้น

จากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศให้ก้าวเข้าสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งความจำเป็นพื้นฐานคือ ความต้องการพื้นที่เพื่อก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม จะทำให้ขนาดที่ดินทางการเกษตรถูกเปลี่ยนแปลงไปเพื่อการใช้ประโยชน์ด้านอุตสาหกรรม และทำให้ราคาที่ดินสูงมากขึ้น เพราะการขยายตัวของอุตสาหกรรม ที่ดินที่อยู่ในย่านธุรกิจการพาณิชย์บริเวณดังกล่าวราคาที่ดินจะสูงมากและกลายเป็นที่อยู่อาศัย สำหรับในเขตชนบทที่ใกล้เคียงราคาที่ดินก็จะแพงขึ้นเช่นกันตามสัดส่วนขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นที่และทำเลที่ตั้ง เกษตรกรบางส่วนจะขายที่ดินเมื่อเกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรม และการขยายตัวของธุรกิจการจัดสรรที่ดิน บ้านจัดสรร รีสอร์ท สวนอาหาร เป็นต้น การซื้อขายเกิดขึ้นเพราะราคาที่ดินสูงจนน่าพอใจ เมื่อขายแล้วก็จะไปหาซื้อที่ดินที่เป็นที่ทำเกษตรได้ในบริเวณที่ไกลออกไปจากหมู่บ้าน บุคเบิกที่ดินเสื่อมโทรมที่ยังพอมืออยู่หรือบุกรุกที่ทำกินที่เป็นพื้นที่ป่าสงวนของชุมชน และ พื้นที่ที่มีราคาไม่แพงนักเพื่อทำการเกษตรต่อไป อย่างไรก็ตามการที่เกษตรกรจะขายที่ดินในระยะต่อไปนี้ในราคาสูงแล้วไปหาซื้อที่ดินผืนใหม่ที่มีราคาถูกลงคงจะลำบากขึ้นตามลำดับ เพราะพื้นที่เกษตรลดน้อยลงไปทุกที ดังนั้นทางออกคือการไปเป็นลูกจ้างทำเกษตรหรืองานรับจ้างทั่วไป ค้าขาย เป็นต้น ดังเช่น สมปอง กล่าวว่า "คนส่วนใหญ่ในชุมชนขายที่กันเกือบหมดแล้ว จะเหลือที่ไว้สำหรับทำกินกันไม่กี่ไร่ เช่นเดียวกับพ่อแม่ของสมปองที่ขายที่ทั้งหมด และได้แบ่งเงินให้ลูกทุกคนเอาไว้ลงทุนต่าง ๆ ส่วนสมปองได้เลี้ยงพ่อแม่ จึงได้ส่วนแบ่งเยอะกว่าลูกคนอื่น ๆ จึงได้แบ่งเงินส่วนหนึ่งไปซื้อที่ที่ห่างไกลหมู่บ้านไว้ ประมาณ 3 ไร่ และเป็นที่ที่มีราคาถูกลงกว่าและไกลถนนจึงซื้อได้ในราคาที่ถูก" ครอบครัวของสมหมาย ก็เช่นกัน ได้รับที่เป็นส่วนแบ่งจากพ่อแม่ และได้ขายไปในช่วงที่ราคาที่ดินสูงขึ้น และนำเงินส่วนหนึ่งมาใช้ในการสร้าง

บ้านใหม่ และส่วนหนึ่งนำไปฝากเพื่อกินดอกเบี้ยแต่ตอนนี้ดอกเบี้ยธนาคารต่ำมากจึงทำให้เงินดอกเบี้ยได้ไม่มากพอสำหรับใช้จ่ายในครอบครัว จึงต้องทำงานอย่างอื่นเพื่อหารายได้ให้ครอบครัว

จากการที่ฐานะของครอบครัวตกต่ำลงจนกลายเป็นไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีน้อยลง ความยากจนผลักดันให้สตรีเข้าสู่ตลาดแรงงาน และ ต้องยอมรับ เงื่อนไข และ ภาวะหยิบยื่นให้ จึงเป็นแนวโน้ม ให้เกิดความเสมอภาคในครอบครัวมากขึ้น แต่ทั้งนี้ ก็มีอีกกล่าวได้ว่าฐานะของครอบครัวที่ตกต่ำลงจะทำให้สตรีมีฐานะที่ดีขึ้น ดังสมหมาย เล่าว่า “ สมัยก่อนเป็นสาวไม่มีงานทำที่เป็นรายได้ ได้แต่ช่วยทำงานในครอบครัว งานที่เป็นรายได้จะมีเป็นช่วงเช่นช่วงหน้าแล้งจะไปเก็บใบตองกับแม่เข้ามาไผขาย ได้เงินบางเล็กน้อยแต่ก็พอกิน พอใช้ แต่ปัจจุบันมีงานทำที่มีรายได้ตลอดปี โดยเฉพาะงานรับจ้างทั่วไป ได้วันละ 100 – 200 บาท แต่ก็ไม่พอใช้ และไม่ได้หยุดพักเหมือนสมัยก่อน ถ้าหยุดไม่ไปก็ไม่พอใช้” ส่วน สมปอง กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “เมื่อก่อนทำงานไม่ได้เงินมากและทำเป็นช่วงเท่านั้น งานมีไม่มากถ้ามีคนมาจ้างก็จะแย่งกันไป ค่าใช้จ่ายสมัยก่อนก็มีไม่มาก ไม่ต้องซื้ออะไรมากเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มก็มีไม่ที่ชุด สมัยนี้แต่งแข่งกันเสื้อผ้า มีเป็นสามตุ๊กก็ไม่พอ” และจากการสอบถาม ความคิดเห็นของสตรีในชุมชนจะให้ความคิดเห็นในลักษณะคล้ายกัน ว่า “สมัยนี้ผู้หญิงมีโอกาสได้ออกไปทำงานนอกบ้านหารายได้ให้กับครอบครัว แต่ต้องทำงานตลอดปี เพราะค่าใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ มีราคาแพงขึ้นตามสมัย ออกไปทำงานนอกบ้านแล้วก็ต้องทำงานบ้านเหมือนเดิม มีเครื่องใช้มาช่วยบ้าง แต่ก็ต้องใช้เงินซื้ออีก”

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมชนบทไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยในหลาย ๆ ด้าน เช่น ในด้านการผลิตทางการเกษตร มีการใช้เทคนิคและเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการใช้สารเคมีที่ผลิตจากเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ มีการจ้างงานในการเกษตรแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานกันในเครือญาติ นำเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานสัตว์ มีการขายที่ในการทำการเกษตร ทำให้การทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาใช้เวลาน้อยลง หรือมีการทำน้อยลงเพื่อกินในครอบครัวเท่านั้น มีการรับวัฒนธรรมการบริโภควัตถุเพื่อแสดงความทันสมัย เช่น การซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน และสิ่งอื่น ๆ ที่สร้างความสุข ความทันสมัย ความมีหน้ามีตาในสังคมและชุมชน ทำให้ค่าครองชีพที่ใช้ในชุมชนสูงขึ้น ส่งผลต่อบทบาทผู้หญิงทำให้ผู้หญิงต้องมึบทบาทมากขึ้นในด้านเศรษฐกิจในการหารายได้ ให้กับครอบครัว สังคมเริ่มมีการยอมรับความ

สามารถของผู้หญิง เปิดโอกาสให้ผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้าน มีการประกอบอาชีพทุกประเภท ช่วยเหลือกัน โดยไม่ถูกกีดกัน ส่งผลให้ผู้หญิงมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจในเรื่องครอบครัวและชุมชนเพิ่มขึ้น

3.3 ช่องทางการประกอบอาชีพ

การทำท่ายอย่างรุนแรงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะความล้มเหลวด้านการเกษตรของชนบทไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพของคนในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด แต่เดิมที่ผู้หญิงเป็นแรงงานในครัวเรือน และเป็นแรงงานในการทำการเกษตรของครอบครัว ใช้เวลาว่างในช่วงว่างเว้นจากงานเกษตรกรรม ทำงานทางด้านหัตถกรรม เช่น การทอผ้า งานเย็บปักถักร้อย เพื่อใช้สอยในครอบครัวและเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นข้าวของเครื่องใช้สอยในครอบครัว และเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นข้าวของเครื่องใช้ และมีการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชุมชนเท่านั้น

การที่การประกอบอาชีพของผู้หญิงในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากอดีตซึ่งเป็นการผลิตการทำมาหากินทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานภายในเครือญาติและเพื่อนบ้านมาช่วยในการทำนา และมีการถ่ายทอดความรู้วิธีการทำมาหากินทางการเกษตรที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษก่อให้เกิดความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เป็นเครือญาติกัน และเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดเหมือนญาติพี่น้องมารวมกันมีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันทุกด้านตั้งแต่การทำงาน การแก้ปัญหาเรื่องต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านมักจะประสบเหมือน ๆ กัน ไม่มีการเอารอดเอาเปรียบในการแบ่งผลผลิต ทุกคนร่วมมือกันทำงานเพื่อการอยู่ดีกินดี มีน้ำใจ มีความห่วงใยให้กันและกัน

เนื่องจากมีการพัฒนาประเทศในระดับมหภาคในด้านคมนาคมและการขนส่ง ไฟฟ้า ระบบน้ำประปา และการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการขึ้นในชุมชน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้หญิงเริ่มอพยพและเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ไป ออกไปทำงานนอก การเกษตร เช่น รับจ้างขายตู้ ขายกระจกต่างจังหวัด รับจ้างในโรงงาน เปิดร้านค้าขายของชำ การออกไปทำงานส่วนใหญ่จะไปในช่วงที่ไม่ได้ทำนา ชาวบ้านไม่ได้พึ่งการทำมาหากินทางการเกษตรจึงยังมีการทำนา ส่งผลให้การปฏิบัติทางสังคมของชาวบ้านมีความคล้ายคลึงกัน แต่

ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเริ่มมีค่าจ้างเกี่ยวข้องโดยเฉพาะในการทำงานที่เข้าหน้าคนอื่นทำ แต่ไม่ถึงขนาดที่จะมีความสัมพันธ์กันด้วยค่าจ้างแต่จะตกลงกันว่าเอาข้าวหรือค่าจ้าง ทุกอย่างจะประนีประนอมกัน

การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดต่อเมื่อมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือขึ้นในชุมชน ที่นาบางส่วนของชาวบ้านถูกขายให้นายทุนในการทำบ้านจัดสรร รีสอร์ท ทำให้คนในชุมชนมีที่นาในการทำนายน้อยลง วิธีการผลิตของชาวบ้านถูกปรับเปลี่ยน และมีหลากหลายมากขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับ การปรับตัวของแต่ละคนในครอบครัว คนในหมู่บ้านประกอบอาชีพหลากหลายและทำพร้อมกันหลายอย่าง เช่น รับจ้างทำไถยา รับจ้างทำงานในนิคมอุตสาหกรรม และที่อื่น ๆ ปัญหาที่จะประสบจากการทำมาหากินของแต่ละคนในครอบครัวก็แตกต่างกันออกไปและเป็นปัญหาส่วนบุคคลมากกว่าที่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะประสบซึ่งต่างคนก็ต้องดิ้นรนแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเพื่อดำรงชีพ ไม่เหมือนแต่ก่อนที่ชาวบ้านมีการแบ่งความสุขความทุกข์ด้วยกัน

ช่องทางการประกอบอาชีพที่เพิ่มมากขึ้น เช่น เมื่อมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือขึ้นในชุมชน สตรีได้หันไปประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น รับจ้างทำงานในนิคม รับจ้างทำไถยา และที่อื่น ๆ มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางอาชีพทำให้เศรษฐกิจในภาพรวมของครอบครัวและชุมชนดีขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปมีผลกระทบกับสถาบันครอบครัว ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจากที่เดิมผู้ชายมีบทบาทหน้าที่ในการหารายได้ เลี้ยงครอบครัว แต่ปัจจุบันผู้หญิงมีบทบาทในการหารายได้ให้กับครอบครัวพอ ๆ กันกับผู้ชายในสังคมชนบท ผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านและอบรมเลี้ยงดูลูกเมื่อเวลาการใช้ชีวิตที่อยู่กับครอบครัวต้องเปลี่ยนไป การใช้ชีวิตกับครอบครัวน้อยลง บทบาทการขัดเกลาทางสังคมแก่ลูกเปลี่ยนไป พ่อแม่จำนวนไม่น้อยต้องมอบภาระในการอบรมเลี้ยงดูให้แก่ญาติอาวูโส เช่น ย่า ยาย เพราะตนเองต้องละทิ้งครอบครัวมาทำงานหาเงินนอกบ้าน ในขณะที่เดียวกันเด็กในวัยเล็กจนถึงวัยรุ่นซึ่งส่วนใหญ่ อยู่ในวัยเรียนก็มีภารกิจจากการเรียน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนเริ่มลดน้อยลง เวลา และโอกาสที่จะพูดคุย สั่งสอน อบรมน้อยลง หดไปเมื่อ โทรทัศน์ เข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวของ

สังคม เมืองและสาระบันเชิงรูปแบบใหม่ ๆ เช่น ร้านอาหาร คาราโอเกะ คับ บาร์ โรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า ต่าง ๆ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นก็คือ เด็กในชุมชนรู้จักช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาได้น้อยกว่าในอดีต ส่วนหนึ่งมาจากสภาพปัจจุบัน มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากมาย พร้อมกับการเจริญขึ้นของค่านิยมในด้านวัตถุ ทำให้คนใช้บริการสำเร็จรูปในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ความจำเป็นในการทำทุกอย่างด้วยตนเองลดลง เช่น การซักรีดเสื้อผ้า การปรุงอาหาร การซ่อมแซมสิ่งของ ฯลฯ หรืออาจเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ไม่ค่อยมีเวลาให้กับลูก จึงพยายามหาสิ่งของต่าง ๆ เช่น ของเล่น เครื่องเล่นไฮเทค หรือรถยนต์ มาให้ลูกเพื่อชดเชยกับการไม่มีเวลาให้กับลูก จึงส่งผลให้เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมีความสามารถในการช่วยตนเองได้น้อยลง ดังเช่น ละม้าย กล่าวว่า " เด็กสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อน ชอบเที่ยวกันทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย ชอบเที่ยวกันตามร้านอาหาร ห้างร้านสรรพสินค้า โรงหนัง ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความรับผิดชอบ ทำงานช่วยพ่อแม่ พ่อแม่ห้ามก็ไม่ฟัง บางคนไปเรียนหนังสือไปคบกับผู้ชายเรียนไม่จบก็มีเยอะ ผู้ชายบางคนก็ไปติดยาถูกจับลำบากพ่อแม่ เพราะต้องไปหาเงินมาไถ่อีก" ละม้าย กล่าวในทำนองเดียวกันว่า " พ่อแม่สมัยนี้ไม่ค่อยมีเวลาดูแลลูกมากเพราะต้องออกไปทำงานหาเงินมาใช้ ในครอบครัวอยากให้ลูกได้เรียนสูง ๆ จึงต้องหาเงินเป็นจำนวนมากเพราะค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มันสูงมาก แต่เด็กบางคนก็ไม่เอาไหนเรียนไปก็ไม่จบไปติดยา ติดผู้ชายเสียก็เยอะ เพราะเด็กบ้านนอกมันไม่ทันคนอื่น"

การเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพทำให้บทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนไปโดยเป็นผู้ไปมากขึ้น จากการสอบถามถึงทัศนคติของพ่อแม่ชาวบ้านในชุมชนต่อการออกไปทำงานนอกร้านของลูกสาว ก็พบว่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้างความห่วงใยของพ่อแม่ที่มีลูกสาว ที่ออกไปทำงานนอกร้านมีน้อยลง เนื่องจากพ่อแม่เห็นว่า สังคมปัจจุบันมีมาตรการป้องกันและให้ความปลอดภัยกับผู้หญิงมากขึ้น รวมทั้งตัวผู้หญิงเองก็เรียนรู้จักโลกภายนอกมากขึ้น ดังเช่นคนในชุมชนพูดในทำนองเดียวกันว่า "สมัยนี้เป็นผู้หญิงดี ได้ทำงานมากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงเมื่อเรียนจบในภาคบังคับ ก็สามารถสมัครเข้าทำงานในนิคมได้ง่ายกว่าเด็กผู้ชาย เด็กผู้ชายต้องเรียนสูงกว่าเด็กผู้หญิงต้องเรียนต่อถึงมัธยมปีที่ 6 ถึงจะมีโอกาสแต่ก็ยังไม่แน่นอนว่าเขาจะรับเข้า

ทำงาน เป็นแม่บ้านก็มีงานเยอะกว่าผู้ชายมีงานรับจ้างทั่วไปต่าง ๆ มีรายได้ตลอดปี แต่ผู้ชายมีแต่ทำงานด้านเดียวทำผู้ชาย เศรษฐกิจไม่ดีก็หยุดไม่มีงานทำมีรายได้น้อยกว่าผู้หญิงอีก” แต่ถึงอย่างไรผู้ชายก็ยังมีอิสระในการเคลื่อนย้ายไปไหนมาไหนได้มากกว่าผู้หญิง

การที่รัฐบาลได้ตระหนักถึงบทบาทของผู้หญิงในการพัฒนาประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยระยะแรก ๆ รัฐบาลได้เน้นนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองและการจัดสวัสดิการสำหรับคนงานหญิง ในกฎหมายแรงงานมีกำหนดว่าด้วยการใช้แรงงานหญิงโดยเฉพาะในเรื่องค่าจ้างไม่ได้กำหนดความแตกต่างระหว่างหญิงชาย และในทางปฏิบัติก็ได้ส่งเสริมการฝึกอาชีพระยะสั้นแก่แรงงานทั้งหญิงและชาย โดยผ่านสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานแห่งชาติของกรมแรงงาน มีการจัดตั้งกองแรงงานหญิงและเด็กขึ้นในกรมแรงงาน และมีความพยายามที่จะจัดหาเจ้าหน้าที่ให้พอเพียงที่จะดูแลคุ้มครองและส่งเสริมการทำงานของผู้หญิง มีแนวโน้มว่าผู้หญิงจะประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้นโดยจะประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการเพิ่มขึ้น ความแตกต่างระหว่างอาชีพหญิงชายจะลดลง หญิงจะมีการประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น และรัฐมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมตามภาคต่าง ๆ สำหรับภาคเหนือมีการตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นที่จังหวัดลำพูน มีบริษัทเป็นจำนวนมากได้เข้าไปตั้งโรงงานผลิตสินค้าเพื่อส่งออก ส่งผลให้มีการรับแรงงานเป็นจำนวนมาก และแรงงานส่วนมากที่ต้องการคือแรงงานหญิง เพราะผู้หญิงมีคุณสมบัติหลายอย่างที่นายทุนต้องการ เช่น เป็นคนที่มีความอดทนต่อการทำงาน มีความละเอียดรอบคอบ และผู้หญิงเป็นคนที่ไม่ค่อยมีปัญหามาก ทำให้ผู้หญิงในชุมชนมีโอกาสได้ทำงานนอกบ้านมากขึ้น มีรายได้ประจำทำให้มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนมากขึ้น เป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือแบบของการดำเนินชีวิตที่ต่างไปจากเดิม ส่งผลให้บทบาท สิทธิ อำนาจหน้าที่ ที่มีต่อครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปด้วย กรณีของลออ เป็นหญิงสาวที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรม พ่อแม่มีอาชีพเกษตร เมื่อถึงฤดูการทำนาลออจะไม่ได้ไปช่วยงานในนาเลย แต่จะช่วยในเรื่องการใช้จ่ายในการจ้างคนงานมาทำแทน พ่อแม่ก็ไม่เรียกร้องให้มาช่วย เพราะเห็นว่าลออมีงานทำที่มีรายได้ดีและสามารถช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในครัวเรือนแล้ว และพ่อแม่จะเห็นความสำคัญของการทำงานของลูกสาวมากกว่าการทำงานในไร่ นา ดังพ่อของลออกล่าวว่

“การทำนาสมัยนี้ต้องใช้เงินมาก ต้องจ้าง จ้างซื้อเกือบทุกอย่าง เหมือนกับซื้อข้าวของตนเองกิน ถ้าไม่จ้างก็ทำไม่ไหวและจะเสร็จช้ากว่าเพื่อนบ้านผู้จ้างแรงงานทำนาแล้วสามารถทำให้การทำนาแต่ละขั้นตอนใช้เวลาน้อยลง สามารถไปทำงานอย่างอื่นที่มีรายได้ดีกว่า” พ่อแม่ของล่อทำหัตถกรรมเศษไม้สัก ทำเป็น โคมไฟ ห่อเจ้า แหียง ตู้อพระ ที่มีขนาดเล็ก เป็นอาชีพเสริมซึ่งคนในชุมชนทำกันหลายครอบครัว

การที่ผู้หญิงในปัจจุบันมีโอกาสในเรื่องการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นโดยเฉพาะการทำงานที่มีรายได้ประจำ หรืองานรับจ้างทั่วไปที่ทำให้มีรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้บทบาท อำนาจการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ ในครอบครัวและในชุมชนมีเพิ่มขึ้นและผู้ชายในชุมชนก็ยอมรับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของผู้หญิง ฟังความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ในครัวเรือนเท่าเทียมกันมากขึ้น